

OTDK-DOLGOZAT

Barabás Szabolcs, Ozsváth Gábor, Kádár András
BA

2013

**A MÚLT, A JELEN ÉS A JÖVŐ: PORTUGÁLIA, ÍRORSZÁG,
GÖRÖGORSZÁG ÉS SPANYOLORSZÁG (PIGS) HELYZETE AZ
EURÓPAI UNIÓBAN**

**PAST, PRESENT AND FUTURE: THE ECONOMIC POSITION OF
PORTUGAL, IRELAND, GREECE AND SPAIN (PIGS) IN THE
EUROPEAN UNION**

Barabás Szabolcs, Ozsváth Gábor, Kádár András

Kézirat lezárva: 2012. december 23.

Tartalom

Bevezetés	1
1. Írország	2
1.1 A válsághoz vezető út	2
1.1.1 Gazdaságtörténeti áttekintés	2
1.2 A válsághelyzet bemutatása	5
1.2.1 Olcsó Hitelek	5
1.2.2 Ingatlanlufi	6
1.2.3 Összeomlás	9
1.2 A válság hatásainak rövid bemutatása	12
1.3 Első próbálkozások – A válságkezelés EU és Kormányzati szintű gyakorlata	12
1.3.1 Bankgarancia	12
1.3.2 EU-IMF segítségnyújtás	13
2. Spanyolország	14
2.1 Út a válsághoz	14
2.2 A válság okai	14
2.3 Egyéb okok	19
2.4 Válságkezelés	20
3. Portugália	22
3.1 A válsághoz vezető okok	22
3.2 Aggodalom a pénzügyi piacokon	23
3.3 Kölcsönök, bankmentések és további megszorító intézkedések	24
4. Görögország	25
4.1 Gazdaságtörténeti áttekintés	25
4.2 A válsághoz vezető út	28
4.3 Az első mentőcsomag	32
4.4 A második mentőcsomag	32
4.5 A mentőcsomagok hatásai	33
5. Összehasonlítások	35
5.1 Írország – Spanyolország	35
5.2 Portugália – Görögország	36
6. PIGS országok hatása az EU gazdaságára	38
6.1 Helyzetértékelés	38

6.1.1 Írország	38
6.1.2 Spanyolország.....	41
6.1.3 Görögország.....	42
7. PIGS országok jövője	44
7.1 Véggövetkeztetések	44
7.2 Pénzügyi védőhálók.....	45
7.2.1 EFSF – Írország	46
7.2.2 EFSF – Portugália.....	46
7.2.3 EFSF – Görögország.....	46
Záró Gondolatok.....	46
Források	49
Statisztikai adatok forrásai.....	50

Mellékletek

1. ábra Külföldi tőkebefektetések alakulása a GDP arányában	3
2. ábra Pénzügyi Mérleg 2001-2011 között.....	3
3. ábra GDP és GNP aránya.....	4
4. ábra Folyó Fizetési Mérleg alakulása 2000-2011 között	5
5. ábra Írország a Globális Versenyképességi Rangsorban	5
6. ábra Ingatlanárak, területi megoszlás szerint.....	6
7. ábra Házépítések a GDP és a megtakarítások arányában	7
8. ábra Az újépítésű házak értéke a GDP és a megtakarítások arányában.....	8
9. ábra Kutatás- Fejlesztés a GDP arányában	9
10. ábra Külföldi születésű állampolgárok a teljes lakossághoz képest	9
11. ábra Írország GDP arányos államadóssága.....	10
12. ábra Államháztartási hiány	11
13. ábra Munkanélküliség és az építőipar foglalkoztatottsága	13
14. ábra Országok GDP arányos Államadóssága	16
15. ábra A spanyol külkereskedelmi mérleg hiánya	17
16. ábra Munkanélküliségi adatok	18
17. ábra PIGS országok és Németország teljes GDP-je	20
18. ábra Államháztartás hiánya.....	27

19. ábra Görögország GDP arányos államadóssága	27
20. ábra Munkanélküliség alakulása	29
21. ábra Görög kereskedelmi mérleg alakulása	31
22. ábra GDP növekedés Görögországban	32
23. ábra Az államháztartás bevételeinek és kiadásainak alakulása	34
24. ábra A GDP várható értéke	38
25. ábra Folyó fizetési mérleg és Államháztartás hiánya	39
26. ábra Nyereségadók Európában	40

Bevezetés

Az utóbbi évtizedben kibontakozó gazdasági válságról joggal állíthatjuk, hogy korunk egyik legsúlyosabb problémája, aminek következtében az egész világ pénzügyi rendszere megingott. A válság nagymértékben megosztja a közgazdászok véleményét is, a rövid- és a hosszú távú hatásokat illetően.

A legfontosabb kérdések egy közgazdász-hallgató fejében ilyenkor:

- Mi okozta a válságot? Mi volt a kialakulásának pontos útja?
- Elkerülhető lett volna a válság?
- Mik lesznek a jövőbeli hatásai?
- Elkerülhető lesz egy hasonló válság a jövőben?

A kérdések megválaszolásához elengedhetetlen, hogy az alapoktól induljunk, és kellő körültekintéssel kutassuk a problémákhoz vezető okokat. Az utóbbi években egyre inkább egy „kétsebességes-Európa” képe kezd kirajzolódni előttünk, melynek két fő csoportja van: a „periféria”, melybe többek között az általunk vizsgált ún. PIGS országok is beletartoznak, illetve a „mag”, amely főleg a „húzó” stabilabb gazdaságokkal rendelkező országok listája tartozik. Ennek oka a válságkezelésben és a válságot megelőző gazdasági szerepben keresendő. Kutatásunk célja a PIGS országok gazdaságtörténeti áttekintése, a gazdasági válságot (közvetlenül) megelőző, közbenső, illetve az azt követő kilábalás időszakára koncentrálni. Betekintést szeretnénk nyerni az országokban kialakult gazdasági válság ok-okozati összefüggéseire, amelyeket a statisztikai adatok feldolgozásával támasztunk alá. A dolgozatunkban szereplő országok kiválasztásának oka az összehasonlíthatóság, hiszen Spanyolország és Írország esetében a bankszektor és az építőipar, míg Görögország és Portugália esetében főleg a fegyelmezetlen fiskális politika játszott kulcsszerepet a válság kialakulásában.

Kérdéseink megválaszolása céljából a dolgozatunk két fő részre osztott:

1. A válság okait feltáró, megelőző és közbenső szakasz
2. Hatásai a jelenre és a jövőre nézve. Kilábalás vagy elmélyülés?

Dolgozatunk első részében bemutatjuk a címben szereplő országokban kialakult válságokat, időrendi sorrendben, a jövőbeli hatások várható kimeneteléhez elengedhetetlen az országok válságainak részletes bemutatása.

1. Írország

1.1 A válsághoz vezető út

1.1.1 Gazdaságtörténeti áttekintés

Írországot, történetét tekintve, mindig is a szegénység és a kiszolgáltatottság jellemezte. A vikingek érkezésétől (XVII.-X. Század) kezdve a britek uralmának végéig (1920-1950) az ír nép mindennapjait a szolgaszerep határozta meg. A rossz szociális és gazdasági helyzet érdemben csak a XX. század közepétől, a brit uralom végétől kezdett némi változást mutatni. 1949-ben, 27 évvel a Szabad Ír Állam kikiáltásától számítva, megalakult az egységes Ír Köztársaság. Ennek szellemében a politikai elit, a nép támogatásával a szabadság, a nyíltság és az egyenlőség jegyében egy új gazdasági irányzat kialakításában vett részt, melynek alapja az együttműködés volt. Az Ír kormány megfigyelte, hogy egy nyitott gazdaság sokkal magasabb ütemben növekszik, mint egy zárt.¹ Az 1949-1960 közötti egyre jobban külföldre nyitó politika azonban nem hozta meg a hozzáfűzött reményeket. Az országba irányuló tőke beáramlás mértéke nem nőtt jelentősen.

Az első jelentősebb változást az 1973-as EGK csatlakozás hozta meg. Az Ír gazdaság egyre nyitottabbá vált, amely egy alacsony társasági adókulccsal és szabályozással karöltve a későbbiekben egy rendkívül magas külföldi tőkebeáramláshoz vezetett (1. ábra). A magas tőkebeáramlás és a versenyképesség drámai javulása (amit főként a relatív magasan képzett munkaerő jelentett) illetve egyéb tényezők együttes és erős hatása vezettek a „Kelta Tigris” ébredéséhez.² Az olcsó, –de mégis jól képzett– munkaerőnek köszönhetően a „high-tech” cégek elkezdtek kihelyezni termelőüzemeiket Írországba.³

Az ír kormány hozzáállásáról legendák szólnak, amely szintén nagyban hozzájárult a gazdaság sikerességéhez: a 80-as évek végére az egyik legversenyképesebb ország volt az Európai vetélytársak között. A fejlődés motorja azonban mindvégig elsősorban a külföldi működő tőke volt, amit az ország bruttó nemzeti terméke (GNP) és bruttó hazai

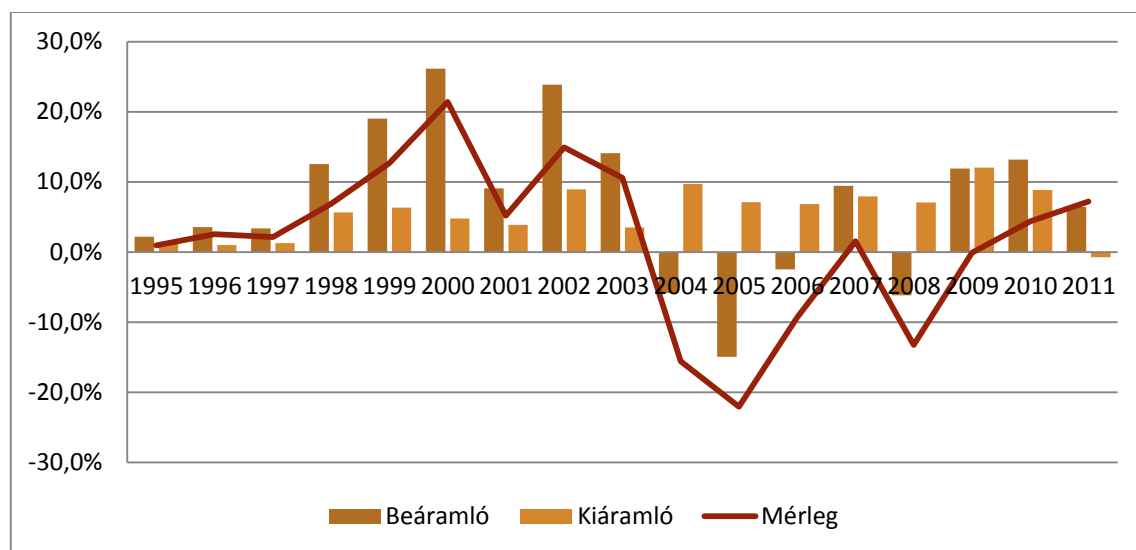
¹ Ennek megvannak a maga hátrányai is: a nyitottság elősegíti a magas külföldi működő tőkebeáramlást (FDI), de ezt akár egy ugyanakkora mértékű kiáramlás is követheti.

² „kelta tigris”: utalás a délkelet-ázsiai „kis-tigris”-ként emlegetett világszerte csodált gazdasági sikereket elért országokkal való hasonlóságra

³ Microsoft, Apple, IBM stb.

terméke (GDP) közötti meglehetősen nagy különbség bizonyít.⁴ Ezt követte átlagosan egy évi 9%-os növekedés egészen 2001-ig. 2000-es év végére az ország elérte a teljes foglalkoztatottságot, tehát bárki dolgozhatott, aki szeretett volna. Ebben az időben az államadósság minimális, a külkereskedelmi egyenleg közel 12 éve folyamatosan pozitív, illetve az államháztartás szintén egészséges adatokat mutatott (2. ábra, 4. ábra), amely kiegészülve az életszínvonal lényeges növekedésével hozzásegítette az országot az EU gazdasági bajnoka címhez.

1. ábra Külföldi tőkebefektetések alakulása a GDP arányában

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján

2. ábra Pénzügyi Mérleg 2001-2011 között

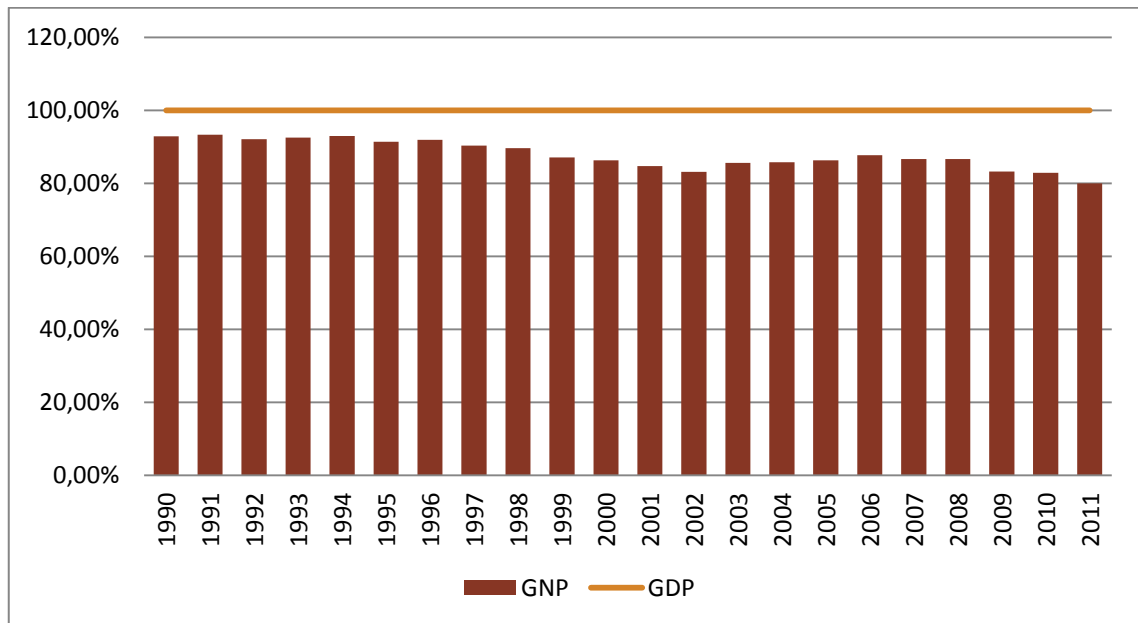
Időszak (év)	FDI	Portfólió Beruházás	Egyéb Beruházás	Tartalék Eszközök	Pénzügyi mérleg	Hibák kihagyások és
2000	22,957	-5,358	-9,037	-142	8,42	-9,223
2001	6,241	-25,158	19,039	-441	-319	372
2002	19,444	-37,979	19,263	343	1,07	-287
2003	15,27	-39,977	21,567	1,77	-1,372	1,28
2004	-23,095	14,287	11,43	1,177	3,801	-3,212
2005	-36,992	52,698	-17,665	1,472	-487	5,912
2006	-16,634	8,135	13,182	87	4,77	1,311
2007	2,602	-7,283	16,744	-12	12,051	-1,966
2008	-24,167	-45,749	86,128	-78	16,132	-6,01
2009	-473	22,626	-23,116	79	-885	6,833
2010	6,439	93,985	-88,039	5	12,39	-12,479
2011	10,968	28,186	-32,108	341	7,389	-7,084

Az értékek millió euróban értendők. Forrás: [Ír Központi Statisztikai Hivatal](#)

⁴ GDP és GNP arányát a 3. ábra szemlélteti

A multinacionális cégeknek megengedett tőke kivitel és az alacsony társasági adó-kulcs igazi pénzügyi paradicsommá tették a zöld szigetet, melynek gazdasága egy rövid megingás után a kilencvenes évek végétől egészen 2008-ig tovább növekedett. Ez utóbbi fellendülés alapja az ingatlanpiac szárnyalása volt, amit a bankok felelőtlen hitel-kihelyezési politikája tett lehetővé: 1997 és 2008 között az ír bankok a nemzeti jövedelem 200%-át helyezték ki a lakosságnak és a vállalatoknak.

3. ábra GDP és GNP aránya

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján

Az évezredfordulóra viszont a statisztikák egyre inkább egy elkövetkezendő probléma szeleit jósolták. Írország legfőbb gazdasági növekedésében a versenyképesség kulcsfontosságú szerepet játszott. Az Európai ranglétra dobogójáról először a 4., a 10., a 25., majd napjainkban már a 29. helyre esett vissza. Az árak nagymértékű emelkedése, a minimálbérek emelkedése illetve a nagyon magas szakszervezeti befolyás miatt az ország a 2000-es években már korántsem volt olyan vonzó befektetés, mint azelőtt. Ennek értelmében a külföldi beruházások nagymértékű csökkenésnek indultak.

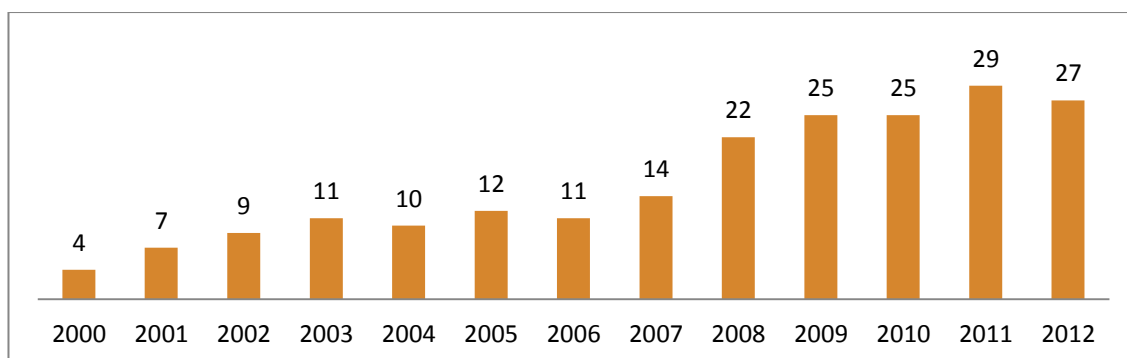
Ezek a tényezők önmagukban hordozták a gazdasági visszaesést, de (egy rövid megingást 2001-ben leszámítva) az építőiparnak köszönhetően a növekedés nem állt le. Írország globális versenyképességének csökkenése a következő oldalon (5. ábra) megfigyelhető.

4. ábra Folyó Fizetési Mérleg alakulása 2000-2011 között

Időszak (év)	Áru	Szellemi termékek				Folyó Fizetési Mérleg	Tőke- mérleg
		Szolgáltatás	Bevétel	Folyó transzferek	Összes		
2000	27,266	-13,889	-14,75	994	-27,645	-379	1,182
2001	30,494	-13,259	-18,295	305	-31,249	-757	703
2002	35,442	-13,779	-23,664	707	-36,736	-1,295	512
2003	32,604	-11,091	-21,947	432	-32,606	-2	93
2004	31,423	-10,203	-22,481	393	-32,291	-867	279
2005	28,218	-9,303	-24,87	265	-33,908	-5,69	264
2006	25,031	-6,797	-24,033	-506	-31,336	-6,304	223
2007	19,811	-1,121	-27,825	-990	-29,936	-10,124	39
2008	23,811	-7,67	-25,155	-1,154	-33,979	-10,169	47
2009	32,469	-8,052	-27,906	-1,207	-37,165	-4,697	-1,252
2010	36,495	-7,095	-27,415	-1,222	-35,732	761	-673
2011	36,397	-3,207	-32,163	-902	-36,272	127	-429

Az értékek millió euróban értendők. Forrás: [Ír Központi Statisztikai Hivatal](#)

5. ábra Írország a Globális Versenyképességi Rangsorban⁵

A kisebb a jobb. Forrás: saját szerkesztés a [World Economic Forum](#) adatai alapján.

1.2 A válsághelyzet bemutatása

Az előző részek megállapításait összefoglalva tehát az ír gazdasági növekedés fő okai:

- Alacsony adók, viszonylag jól képzett munkaerő, megfelelő politikai hozzáállás: Versenyképesség
- Nagymértékű külföldi tőkebeáramlás a versenyképesség tényezői okán

1.2.1 Olcsó hitelek

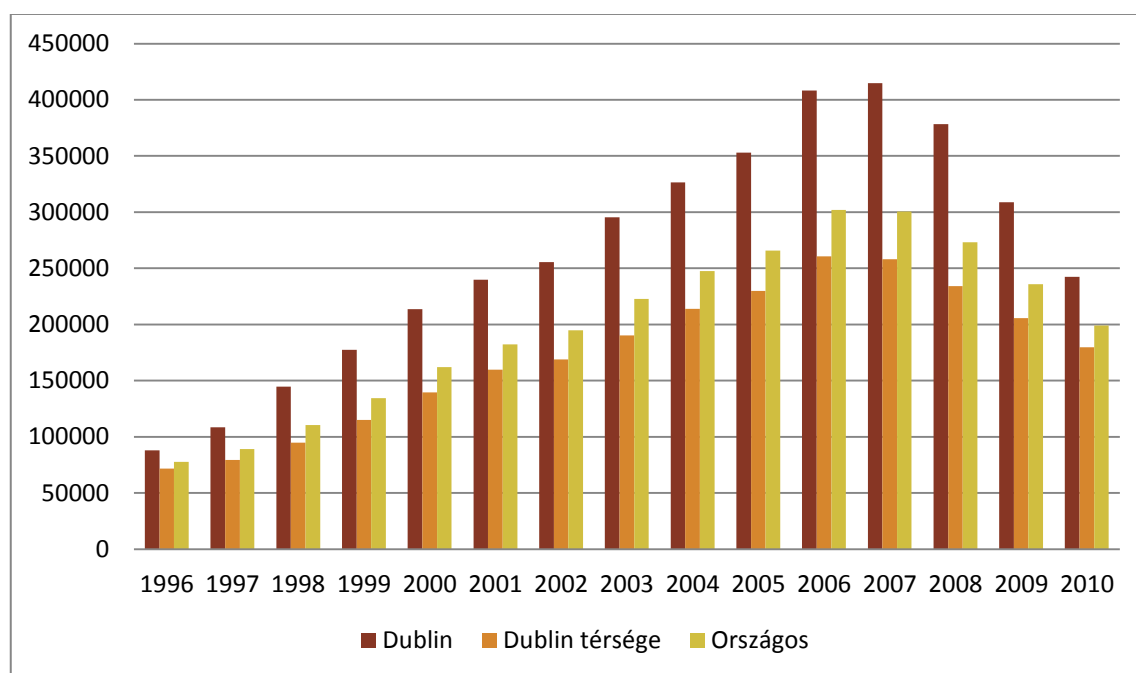
A 2001-es terroristámadásokat követően, a FED gazdaságélénkítő tevékenységének köszönhetően beköszöntött a világba az olcsó hitelek időszaka. A FED és az ECB

⁵ World Economic Forum: <http://www.weforum.org/>

alacsony kamatlábai mellett a külföldi hitelek elárasztották az országot.⁶ Az Ír bankok – a magas ingatlanpiaci árak láttán- felelőtlen hitelezésbe kezdtek. 1997 és 2008 között az ír bankok a nemzeti jövedelem 200%-át helyezték ki a lakosságnak és a vállalatoknak.

Ennek következtében a gazdasági recesszió helyett (amely egyébiránt egy természetes piactisztító hatása révén egyensúlyba hozhatta volna az ország versenyképességét) 2001-ben egy újabb hatalmas méretű növekedés kezdődött. Az ingatlanpiaci árak teljesen irreális képet mutattak országszerte. (6. ábra)

6. ábra Ingatlanárak, területi megoszlás szerint

Az értékek euróban értendők. Forrás: [Ír Központi Statisztikai Hivatal](#).

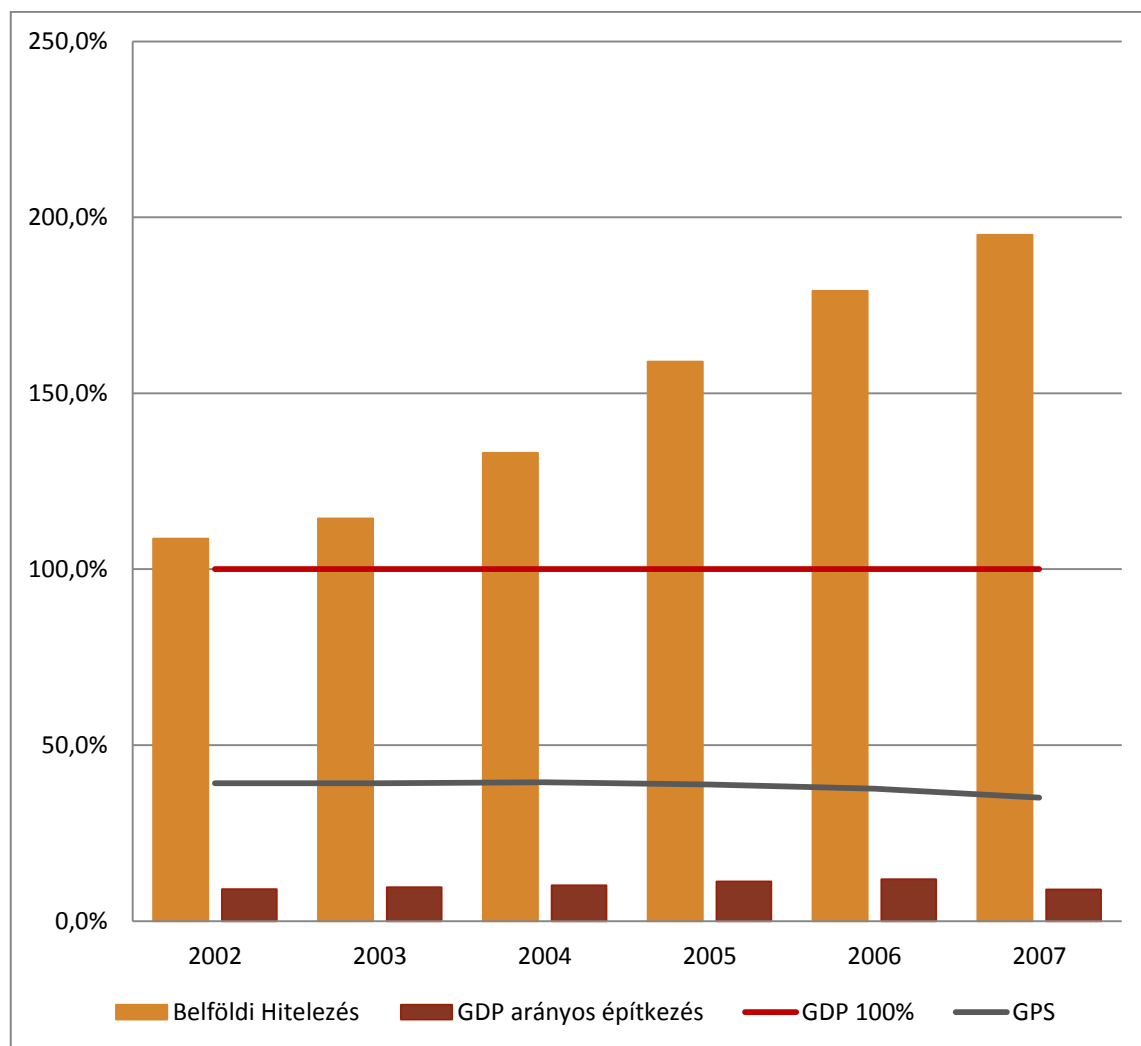
1.2.2 Ingatlanlufi

Az ingatlan árak folyamatos emelkedése és az egyre magasabb mértékű bevándorlás számottevő mértékben növelte a lakások, bérlemények iránti keresletet. 2007-re az ország teljes lakosságának több mint 15%-a volt külföldi származású (10. ábra). A bevándorlóknak szükségük volt lakásokra, amiből viszont egyre kevesebb volt, ami még tovább fűtötte az ingatlanárakat. Az építőipar lobbijának következtében soha nem látott mértékű hitelezésbe kezdtek az ír bankok, az éves nemzeti jövedelem közel kétszeresét helyezték ki kevesebb, mint 10 év alatt. (7. ábra) Az ingatlan spekuláció soha nem látott mértéket öltött. A megtakarítások nagy részét a családok házépítésre használták fel (7.

⁶ 15 milliárd Euróról 115 milliárd Euróra növekedett 2004-2008 között az ország külföldi bankoktól származó hitelei

ábra, 8. ábra). Tisztán látható a helyzet: a házakra ekkor már nem lakóhelyként, hanem sokkal inkább aranybányaként gondolnak.

7. ábra Házépítések a GDP és a megtakarítások arányában

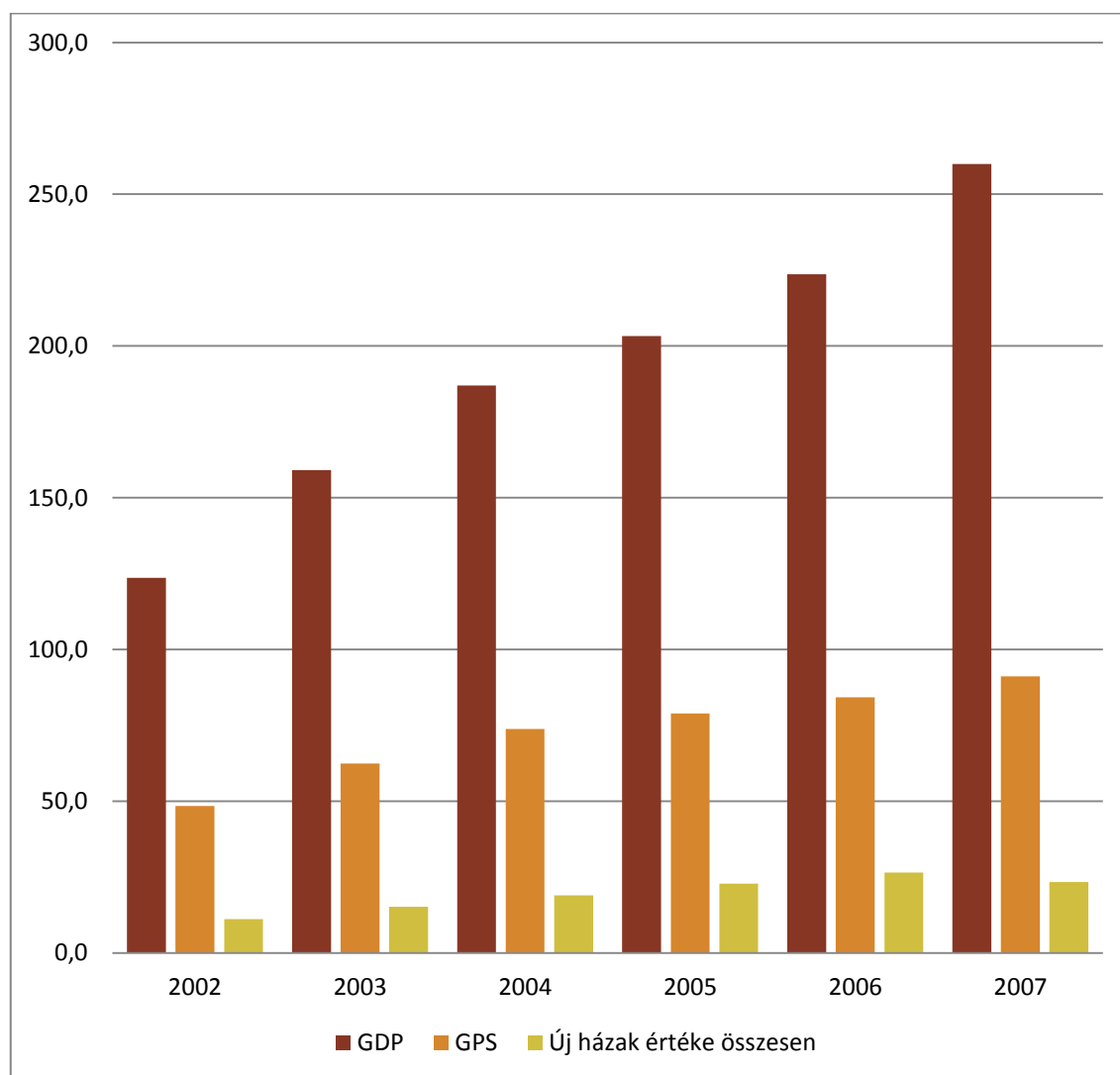

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján

A felelőtlen hitelezés a problémát tovább rontotta, amely nem csak az építőipart, de közvetve a belső keresletet is növelte. Ennek fő okát az ingatlanpiac és a bevándorlók viszonyában kell keresnünk. A magas bevándorlás (10. ábra) következtében rendkívül nagy igény keletkezett az új lakásokra.

Ezek finanszírozására a növekvő ingatlanárak miatt nagyon egyre súlyosabb hitelekre volt szükség. 2004-ben az ingatlanok átlagára (Dublin) 400000 euró felett mozgott (6. ábra). A magas árak még magasabb bérleti díjakat, és közvetve az árak további növekedését okozták. Ez természetesen a főbérlőknek hozott hatalmas bevételt, és a könnyű pénz illúziójától megvakulva, óriási mértékű belső kereslet alakult ki.

8. ábra Az újjépítésű házak értéke a GDP és a megtakarítások arányában

Az adatok milliárd dollárban értendők. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján

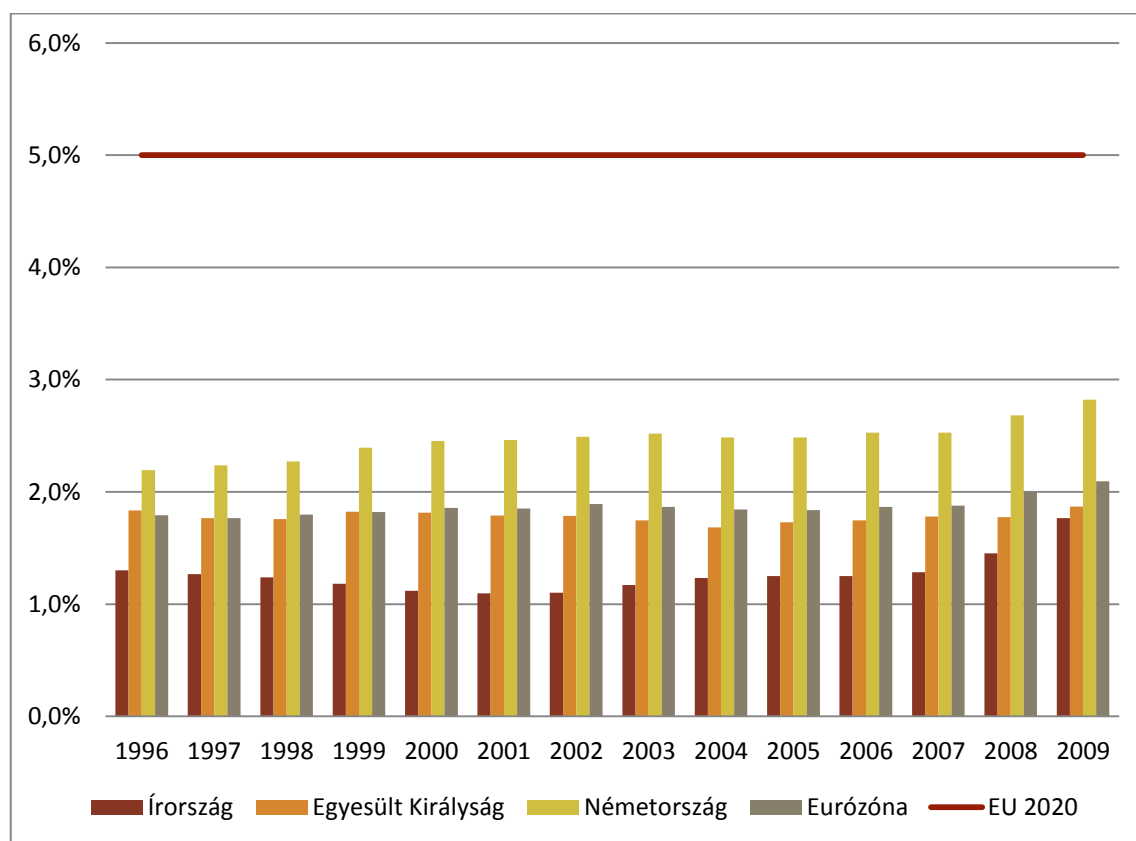
A bankok az exportvállalatok, illetve a K+F⁷ (9. ábra) projektek helyett leginkább az építőipari beruházásokat finanszírozták, így e tényezők miatt összességében a versenyképesség még tovább romlott. Az aktuális időszak GDP növekedése szinte kizárólag az építőiparnak volt köszönhető.

2004-05-ben több politikus is felhívta figyelmet a bankok kitétségének veszélyeire, aminek következtében a kormány előállt egy új ingatlanadó formával, hogy valamelyest visszafogja az építkezések számát. Az adótervet végül az építőipari lobbinak köszönhetően az ország vezetése elutasította.

A politikusok, de leginkább az egész nép az örökké tartó gazdasági csoda erejében hittek.

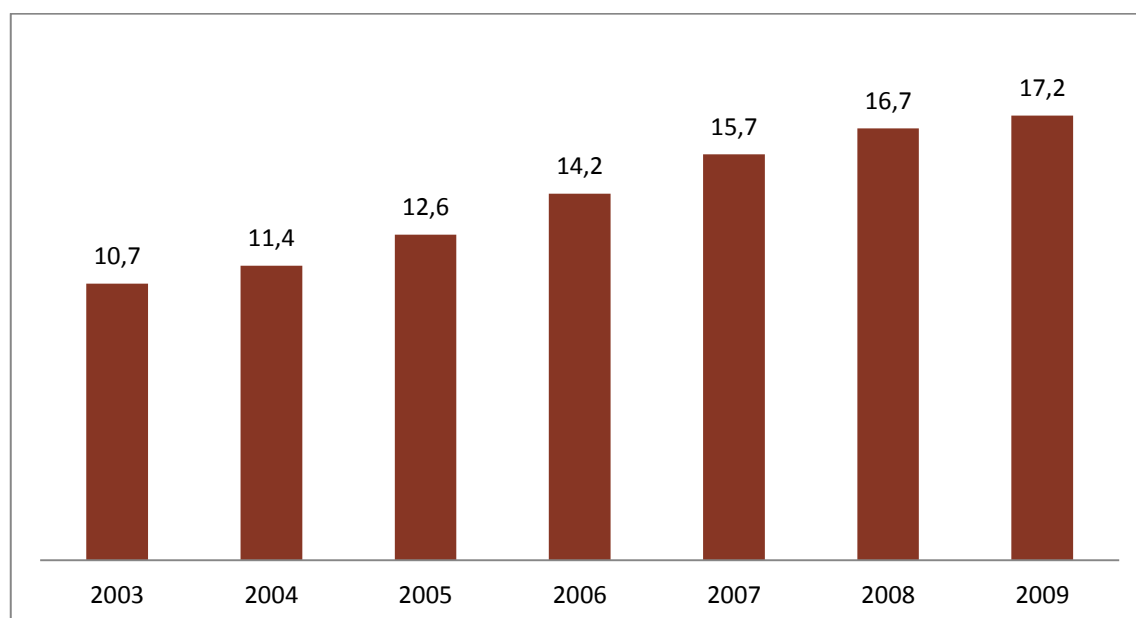
⁷ GDP arányosan a K+F fejlesztések átlagosan 1-1,5% között voltak

9. ábra Kutatás- Fejlesztés a GDP arányában

A GDP és a GNP aránya. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

10. ábra Külföldi születésű állampolgárok a teljes lakossághoz képest

Az értékek %-ban értendők. Forrás: saját szerkesztés az [OECD](#) adatai alapján.

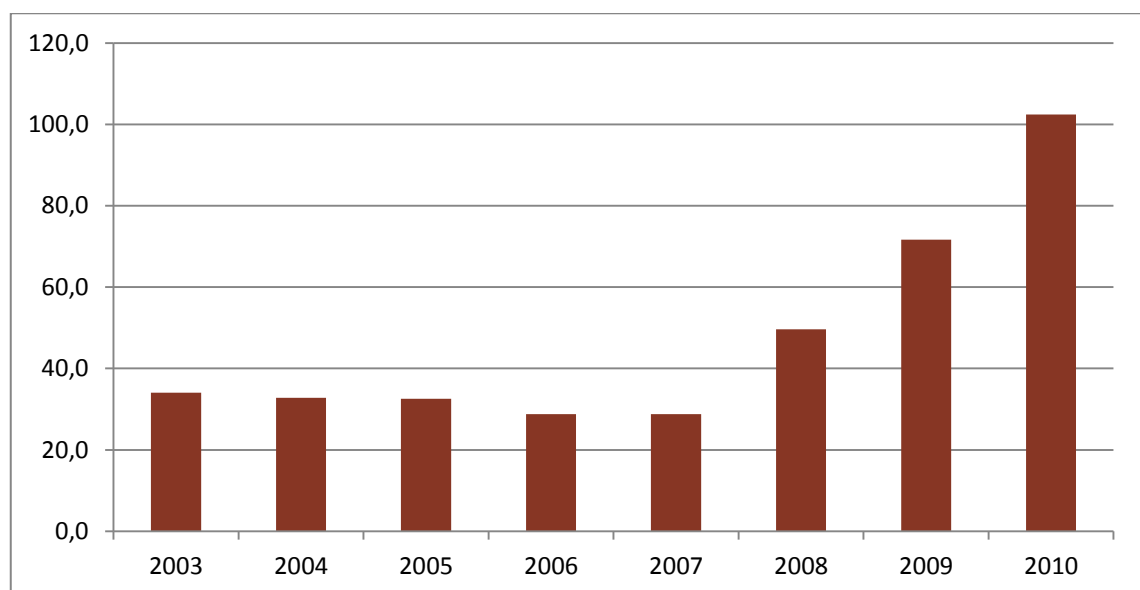
1.2.3 Összeomlás

A helyzet 2007 végére nagyon megromlott. Az USA-ból érkező tőke és olcsó hitelek beáramlása jelentősen lecsökkent. Az emberek egyre nehezebben jutottak hitelekhez, és

a legtöbb elkészült lakásra nem lett vevő: a kereslet drámaian megcsappant. Ebben a hirtelen kialakult nehéz helyzetben, a kereslet és kínálat közötti egyensúly felborulása az árak nagymértékű csökkenését és a hitelek értékének felborulását hozta el: sokkal kevesebbet értek a házak, mint amennyi jelzálog volt rajtuk.

Az ír bankok külföldi hitelei 2004-2008 között, 15 milliárdról 110 milliárd euróra nőttek (Dr. Ahearne, 2012). A legtöbb része ennek úgynevezett három hónapos lejáratú „roll over”-ügylet volt, amivel olyan házakat kellett finanszírozniuk, amelyek eladása még évekig esélytelen volt a drámaian lecsökkent kereslet és az emiatt végbemenő árzuhanás következtében. Ennek az eredménye egy klasszikus eszköz-forrás hiány lett. 2008-ban a bankgarancia bejelentése idején a bankok helyzetét meglehetősen alulbecsülték: 4 milliárd euró likviditás zavart állapítottak meg (de nem inszolvenciát). Később kiderült, hogy a bankoknak több mint 50 milliárd eurós úgynevezett „mérgezett” eszközük van számon tartva.

11. ábra Írország GDP arányos államadóssága

GDP arányos államadósság százalékban. Forrás: saját szerkesztés az [OECD](#) adatai alapján.

A problémát tovább súlyosbította a Lehman Brothers⁸ csődje, melynek következményeképpen jelentős mértékben lecsökkent az Írországra áramló külföldi (főleg amerikai) tőke. Egyes statisztikák szerint csak minden harmadik állás létesült ír tőkéből.⁹ A rossz gazdasági kilátások illetve a hitelezés jelentős csökkenése következtében a vállalatok felhagytak korábbi terveikkel és új üzletpolitikára

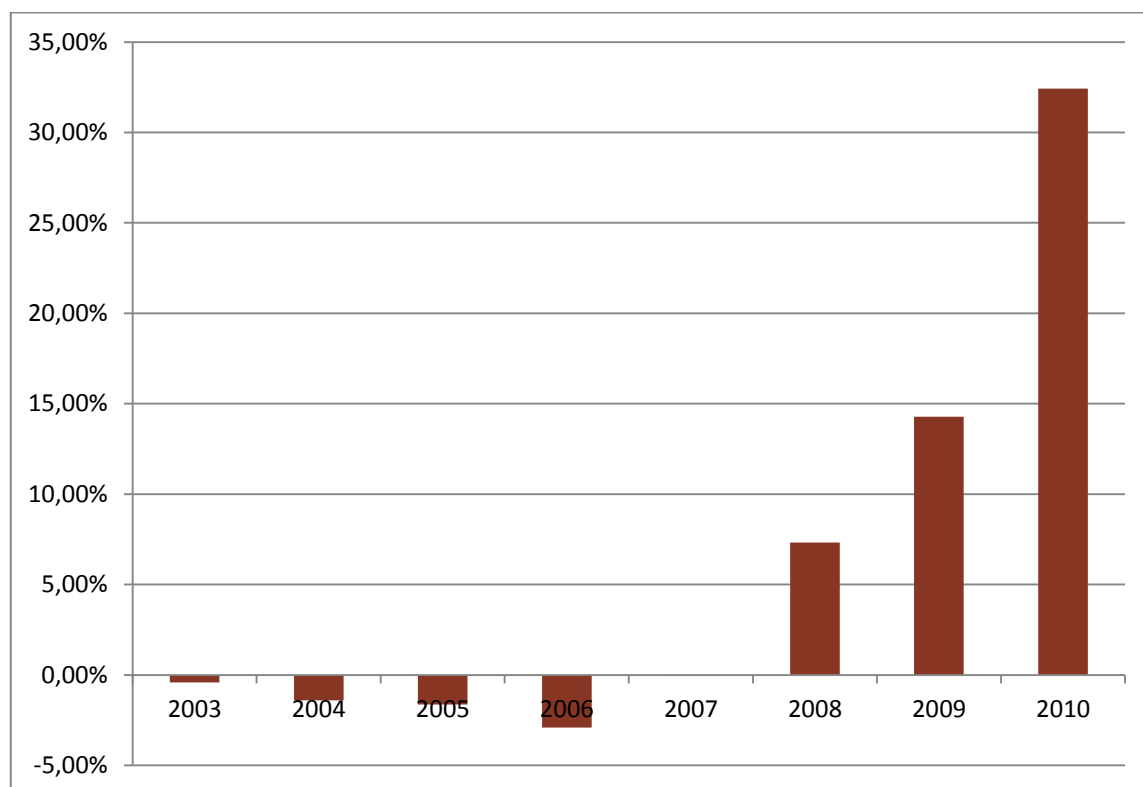
⁸ 2008. szeptember 28-án az USA egyik legnagyobb befektetési bankja „Chapter 11” csödvédelmet kért.

⁹ Ezt bizonyítja a korábban bemutatott ábra a GDP, GNP közötti különbségről.

összpontosítottak: hatékonyság növelése, kitettségek csökkentése, operatív működési költségek csökkentése. Ez az átlagember számára magas elbocsátásokkal járt, amely tovább rontotta a kilátásokat, az államháztartás hiányát (az adóbevételek elmaradásával), ami növelte a végrehajtások számát, így közvetetten rontotta tovább az amúgy is instabil bankrendszert. Az államháztartás hiánya soha nem látott méreteket öltött: a munkanélküliség az 1920-as évek gazdasági recesszióját idézte, és idézi mind a mai napig (11. ábra, 12. ábra). Az államháztartás hiánya 2010-ben elérte a -32,5%-ot, amely nagymértékben írható a bankrendszer stabilitása érdekében létrehozott NAMA¹⁰ számlájára.¹¹

Ez egy rendkívül nehéz folyamatot indított be, amely (bár csillapodott) azóta is tart. Az elbocsátásoknak, a magasabb adóknak, a csökkenő béreknek köszönhetően egyre kevesebben tudják fizetni a hiteleket és a béreket, így a mostanra megindult emigrációval együtt még tovább csökkennek az árak, az adóbevételek, ami a helyzet súlyosságát növeli.

12. ábra Államháztartási hiány

GDP arányos, százalékban. Forrás: saját szerkesztés az [OECD](#) adatai alapján.

¹⁰ NAMA: [National Asset Management Agency](#): Nemzeti Eszközkezelő Hivatal, feladata a „mérgezett” eszközök kivásárlása a bankoktól, tehát a terhek átvállalása.

¹¹ Bővebben a következő fejezetben.

1.2 A válság hatásainak rövid bemutatása

A válság hatására az építőipar teljesen összeomlott. Az építkezések leálltak, a munkanélküliség pedig az egekbe szökött (13. ábra). A hitelezések teljes mértékben megakadtak, hiszen a bankok legnagyobb problémája nem a jövőbeli, hanem a múltbeli felelőtlen hitelezéseik miatti likviditászavar volt. A vállalati szektor a tőkekiáramlás, a hitelezés befagyása, az új adók és természetesen a belső kereslet lényeges csökkenése miatt drámai mértékű bevételkieséssel volt kénytelen szembesülni. Ezen tényezők természetesen komoly intézkedésekhez (megszorításokhoz) vezettek, amelyek a megnövekedett terhek miatt tovább csökkentették a belső keresletet, ami közvetve az adóbevételek további elmaradását okozta.

1.3 Első próbálkozások – A válságkezelés EU-s és kormányzati szintű gyakorlata

Az ír kormány 2008 szeptemberében jelentette ki, hogy az országot recesszió sújtja. Ezt megelőzve bejelentették, hogy a 2009-es költségvetést előrehozzák a megszokottól eltérően 2008. október 14-re. Erre természetesen azért volt szükség, hogy minél előbb kidolgozassák és véghezvigyék az új költségvetési tervezetet, amely többek között számos új adónemet és költségfelfaragást hozott. A kiegészítő költségvetési terv 2009 áprilisában került elfogadásra, hogy eltüntesse a költségvetésben tátongó 4,5 milliárd eurós lyukat.

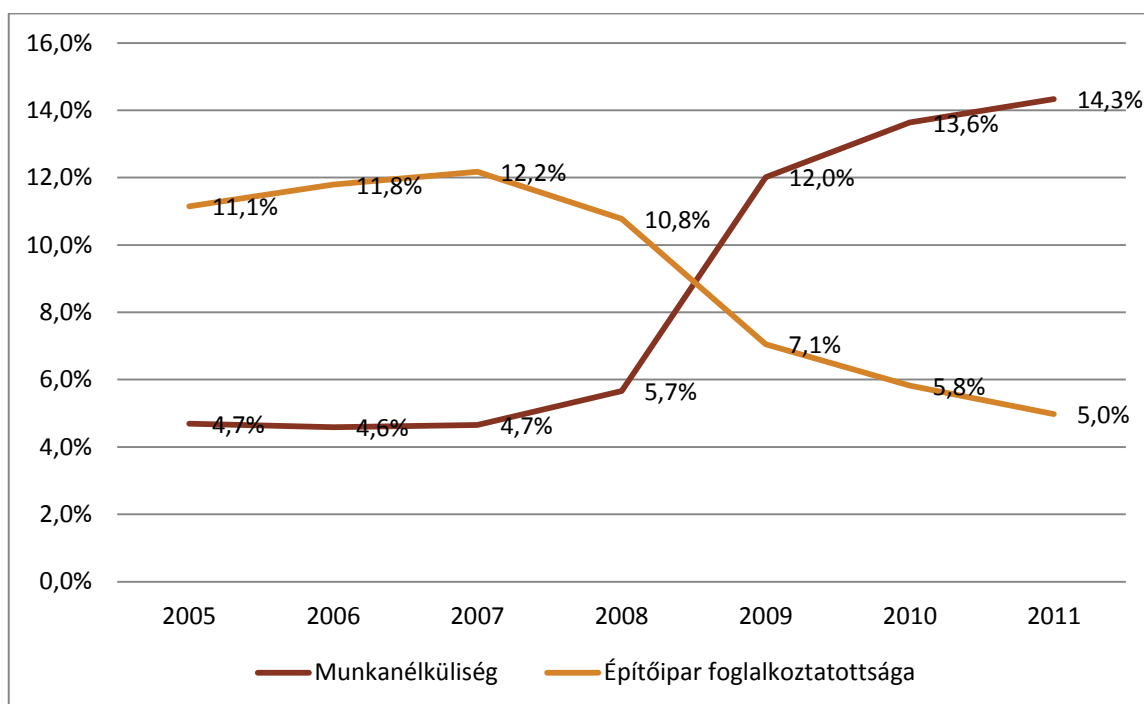
1.3.1 Bankgarancia

2008. szeptember 29-én a pénzügyi katasztrófa elkerülése érdekében a kormány kihirdetett egy (összegét tekintve korlátlan méretű) bankgaranciát a 6 legnagyobb ír banknak. Ehhez megkapta az Európai Bizottság engedélyét is, aminek köszönhetően szükség lett egy EU-IMF beavatkozásra 2010 végén.

2009 áprilisában a kormány előterjesztette a NAMA¹² létrehozását, hogy a bankok hiteleit az átvállalja, így azok likviditási problémái megszűnjenek. A bankgarancia, a NAMA költsége és az államháztartás hiánya együttesen járult hozzá az ország GDP arányosan 100%-os eladósodottságához. Később kiderült, hogy több statisztikai adat is félrevezető volt, és hogy az ír bankok kötelezettségei több, GDP arányosan kifejezve körülbelül 309%, ami a 3. legmagasabb az EU-ban. (Davy, 2009)

¹² NAMA: magyarul Nemzeti Eszköz Kezelő Hivatal

13. ábra Munkanélküliség és az építőipar foglalkoztatottsága

Forrás: saját szerkesztés az [Ír Központi Statisztikai Hivatal](#) adatai alapján.

1.3.2 EU-IMF segítségnyújtás

Az NTMA államadósság-kezelő hivatal tesztelését követően kiderült, hogy a bankok még mindig likviditászavarral küzdenek, így a bankgaranciát megújították a 3. évre is (Irish Times, 2010, 15. o.). Ennek köszönhetően az állampapírok kamata felkúszott, és a kormány bankoknak nyújtott segítése elérte a GDP 32%-át, így szükségessé vált egy EU-IMF megállapodás.

Formálisan 2010. November 21-én segítségnyújtásért folyamodott a kormányfő az EU-s EFSF¹³-hez, amely méretét tekintve körülbelül 100 milliárd Euró volt.¹⁴

2011. február 6-án Írország megkapta az első 3.6 milliárd eurós segítséget az EFSF-től. A későbbi választásokon viszont a kormány teljes vereséget szenvedett és a helyét egy új koalíció vette át a „Fine Gael” és a „Labour Party”.

2011 áprilisában minden intézkedés ellenére a Moody's leminősítette az összes ír bankot. A vita még most is folyik arról, hogy az új kormánynak szüksége lesz-e egy „második bankmentésre”. 2011 augusztusában a „Bank of Ireland” piaci értéke 2,86 milliárd euró, míg a hitelek mértéke elérte a 150 milliárdot. ([RTE News](#), 2012)

¹³ EFSF: European Financial Stability Facility: magyarul Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz (bővebben 7.2 Pénzügyi védőhálók)

¹⁴ 85 milliárd az EFSF-től, a többi az IMF-től.

Jelen pillanatban nehéz lenne megjósolni Írország jövőjét, de ami tisztán látható, hogy az ország növekedésének helyreállítása az export és a versenyképesség növelésében rejlik. Nem kétséges azonban, hogy ehhez az országnak további külföldi segítségre lesz szüksége a bizalom helyreállítása és a bankok stabilitásának érdekében.¹⁵

2. Spanyolország

2.1 Út a válsághoz

A bajban lévő eurózóna tagállamok a válság előtt felelőtlenül túlköltek, saját maguknak köszönhetik a bajt, így a problémákat oldják meg maguk - kisarkítva nagyjából így foglalható össze a német álláspont az európai válságkezelés kapcsán.

Míg manapság a figyelem leginkább Görögország eurózóna tagságának jövőjének kérdésére összpontosul, a háttérben már egyre többen beszélnek egy spanyol bankpánikról, amely egy esetleges államcsőd méreteit tekintve sokkal komolyabb kihívást jelenthet a görögökhöz képest. Mivel az eurózóna perifériás országainak válságáról beszélünk, mindenképpen részleteznünk kell az Ibériai-félszigeten történeteket, Spanyolország mindennapjait a politikai válságkezelés közepén. De miért és hogyan kerültek a hispánok ebbe a helyzetbe? Ezt kifejtetni hosszú és körülményes kutatások sorozatából áll, de ez esetben a tényszerű okok feltárása a célunk. Az elmúlt tíz évben az ország hatalmas adósságot halmozott fel, melynek tekintélyes része fogyasztásra, valamint a gazdasági növekedés szempontjából megkérdőjelezhető építőipari beruházásokra ment el. (Véleményvezér, 2012)

2.2 A válság okai

Akárcsak a görögöknél, a portugáloknál vagy az olaszoknál, a legtöbb közgazdász már jóval a válság előtt sejtette, hogy a gazdaság motorjának tartott hitelezés, fogyasztás, és az ingatlanpiac gyors növekedése komoly problémákhoz vezetnek. Ezen problémák egyre jobban sűrűsödtek az utóbbi évtizedben, míg végül szinte kezelhetetlen méretűre duzzadtak. A problémák feletti elsiklás fő oka a gazdasági mérőszámokban keresendő. Az ország GDP-je tartósan nőtt a válság előtti időkben (17. ábra). A tisztán GDP-vel kifejezett gazdasági növekedés a körülmények elhanyagolása mellett egy eltorzult képet

¹⁵ Bővebben: 6.1 Helyzetértékelés

adhat egy ország valós teljesítményéről. Ezt a megállapítást a dolgozat második részében bővebben kifejezzük.¹⁶

Az általánosan elfogadott álláspont a spanyolok esetében is az volt, hogy a sok éves felelőtlen túlköltekezés okozta az ország csőd szélére kerülését. Ezt első alkalommal Martin Wolf, népszerű publicista cáfolta meg a spanyol fiskális politika visszatekintő elemzésével, vizsgálatával.¹⁷ A spanyol költségvetés ugyanis a válság kirobbanása, azaz 2008 előtt éveken keresztül többletet jelzett, az államadósság pedig stabilan csökkenő pályán mozgott. Ez a GDP-hez viszonyítva körülbelül 35-40% (14. ábra) volt, mely megközelítőleg fele annyi, mint a német államadósság. Nos, valóban elgondolkodtató. (Martin Wolf, 2012.)

Ez nagyjából be is bizonyítja nekünk, hogy a spanyol pénzügyek szinte kifogástalan állapotban voltak, túlköltekezésről itt szó sem eshetett. A probléma gyökerei leginkább az ingatlanpiacon keresendők. Sok közgazdász szerint a kiindító ok Spanyolország esetében maga az eurócsatlakozás, de ennek pontos részleteire később visszatérek.

Miután bevezették az országban az eurót, az állampapír-piaci hozamok, és ezzel együtt a banki hitelkamatok hirtelen a német, holland vagy osztrák szint közelébe estek le. Ez az olcsó hitel természetesen az ingatlanárak növekedéséhez vezetett. Az építőipar az alacsony kamatoknak köszönhetően tehát felgyorsult, a gazdasági növekedés szintén, a bérek nőttek, az adóbevételek pedig megugrottak.

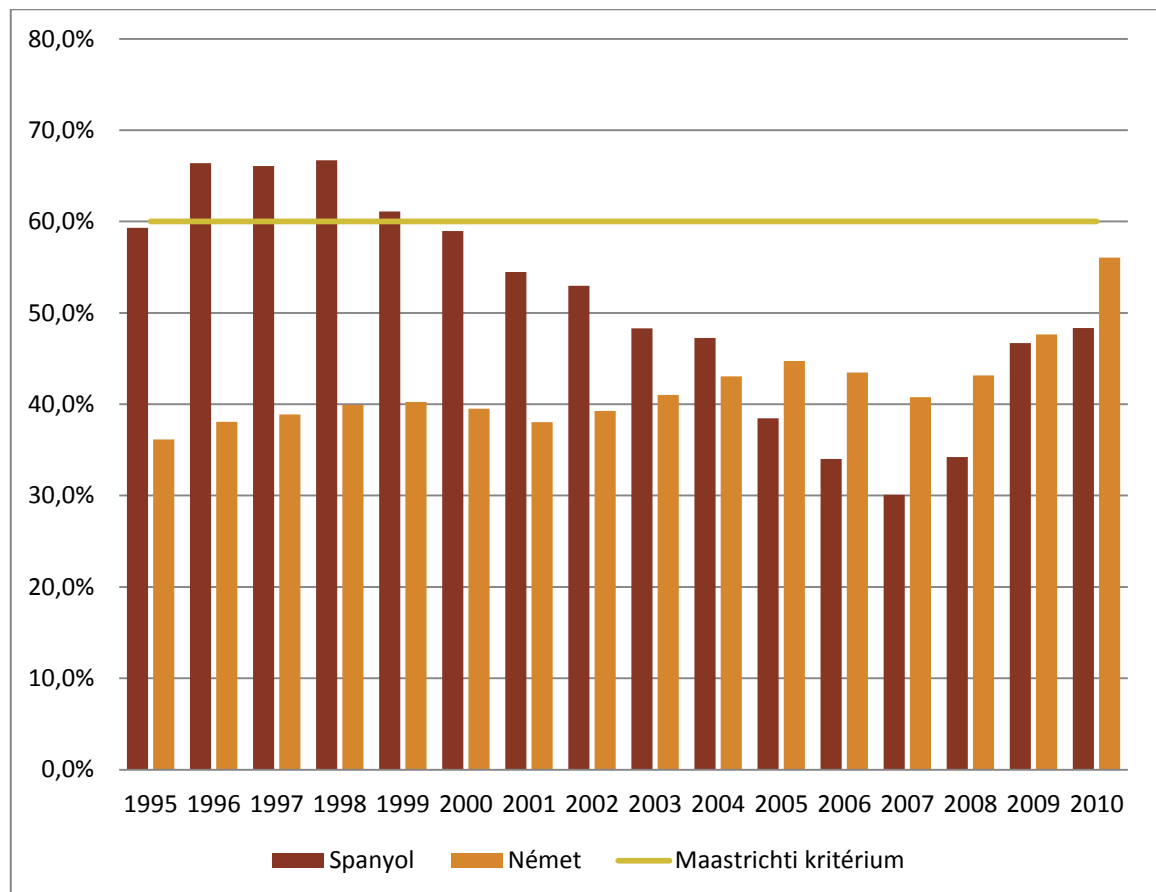
A válság azonban nem váratott sokáig magára, és véget vetett a felelőtlen hitelezésnek. A kamatok felszöktek, a beruházások leálltak, az ingatlanárak összeomlottak, a munkahelyek megszűntek, az adóbevételek pedig eltűntek. A GDP növekedéséről fentebb már említést tettünk. A leírtakból egyenesen következik, hogy ezt legmarkánsabban az építőipar befolyásolta. Az európai periféria országaiban pedig nem ritkaság, hogy az építőipar tevékenységeihez rendkívül magas fokú állami korrupció társul. Ez Spanyolország esetében is így történt. A politikusok és az őket finanszírozó üzletemberek összjátékából kialakult rendszer annak rendje és módja szerint felesleges és gazdaságtalan beruházások sorozatát termelte ki. Ez azért volt különösen káros, mert óriási pénztömeg áramlott be az országba, mely természeténél fogva emelte a jövedelmeket és ez által az általános jólétet is. Végző soron mondhatjuk, hogy a spanyol

¹⁶ Bővebben: 7.1 Végkövetkeztetések

¹⁷ Martin Wolf (1946-) brit újságíró, világszerte elismert szakember, írásai nagy hatással vannak a nemzetközi gazdasági életre. A Financial Times vezetője és társszerkesztője is egyben.

munkaerőköltség jelentősen megnövekedett. A számtalan értelmetlen beruházásnak köszönhetően azonban a munkaerő hatékonysága nem tartott lépést a munkabérek növekedésével, ennek eredményeképpen a bérek elszakadtak a munkaerő valódi teljesítményétől. (Molnár Tamás, 2012)

14. ábra Országok GDP arányos államadóssága

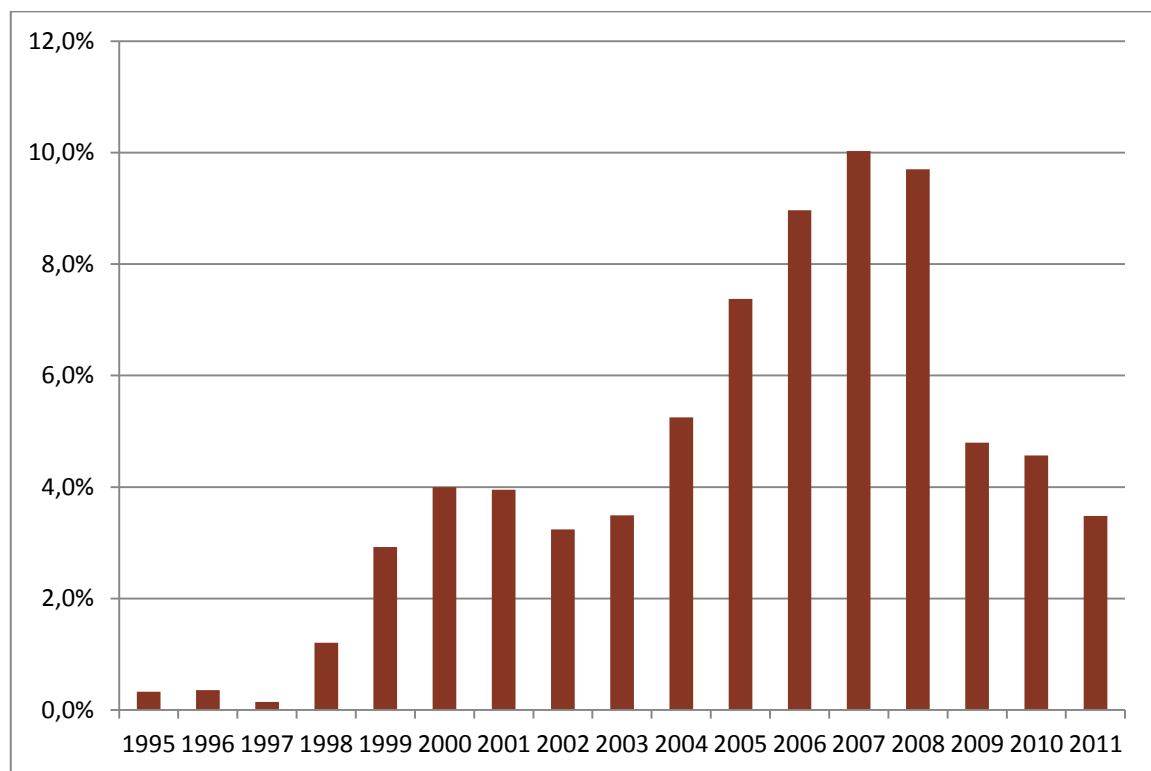
Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

A tekintélyes Brüsszeli Kutatóintézet, a Bruegel három kutatója, Benedicta Marzinotto, Jean Pisani-Ferry és André Sapir szerint alapvetően téves az a nézet, hogy Európa perem-országainak gondjai a görög válság variációi. Görögországban a hosszú időn át folytatott felelőtlen fiskális politika okozta az államháztartási deficit magasra emelkedését, míg a PIIGS országok (Portugália, Írország, Olaszország, Görögország, Spanyolország) többi tagjánál nem feltétlenül ugyanez a helyzet. Említésre került már az is, hogy a spanyol fiskális politika 2008-ig, azaz a válság kezdetéig megfelelően működött. A mostani spanyol válságot a már részletezett okok (pl. ingatlanbuborék) miatt bekövetkezett versenyképesség elvesztése okozta. A válság előtt általánosan elterjedt az a nézet, hogy mindennek az alapja a költségvetési fegyelem, és a költségvetési politikák uniós szintű összehangolása valamint felügyelete, s ha ez

megfelelően működik, képes a tartós egyensúlytalanságok és az ezekből eredő instabilitás megakadályozására.

A 2008-as válság leginkább Spanyolországon keresztül mutatta meg, hogy ez a tézis lényegében önbecsapás volt. Azon a relatíve könnyelmű feltételezésen alapult, hogy a magánszektor stabilan működik. Kisvártatva kiderült azonban, hogy a magánszektorban teljesen egészséges fiskális politika mellett is kialakulhatnak olyan mértékű egyensúlytalanságok, melyek pénzügyi válság idején fenntarthatatlannak bizonyulnak. Ezt mutatta meg a spanyol fizetési mérleg 10%-os (15. ábra) GDP arányos hiánya, mely a versenyképesség elvesztéséből fakadt. (Bruegel kutatóintézet, Brüsszel, 2010.)

15. ábra A spanyol külkereskedelmi mérleg hiánya

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

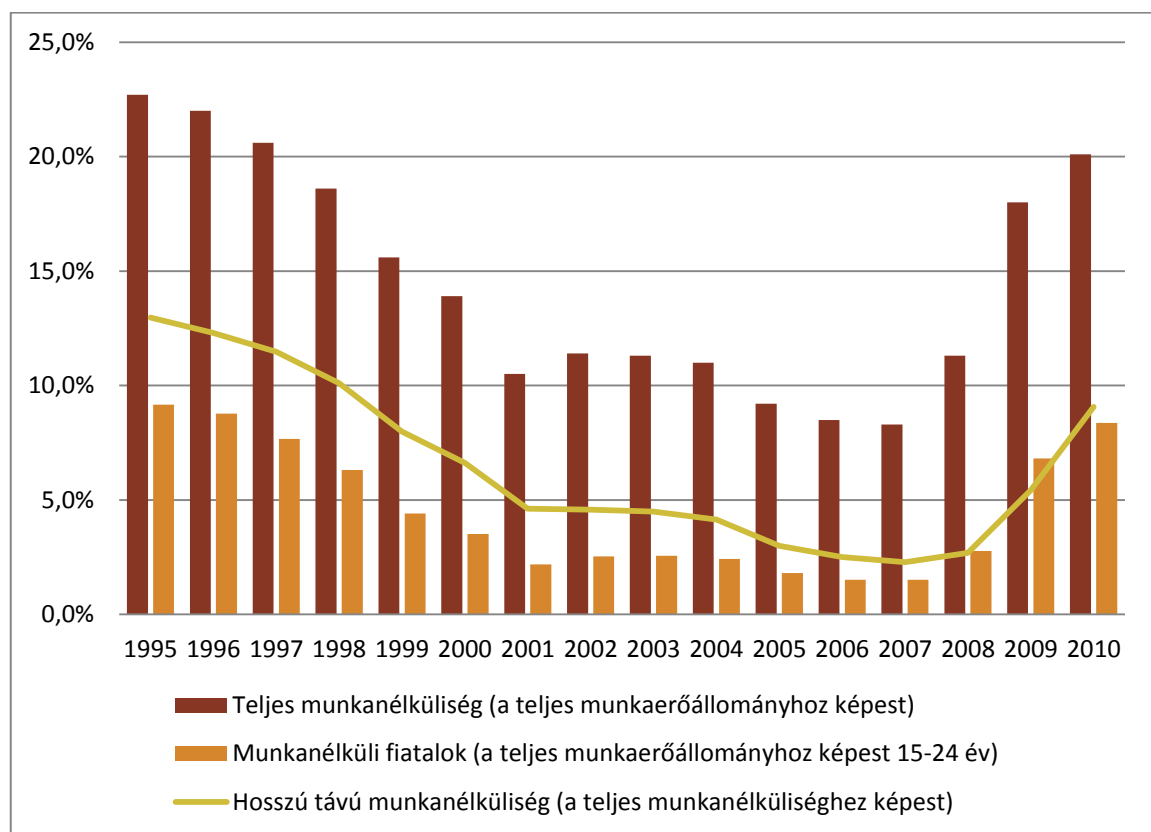
Dörnyei József gazdaságpolitikai elemző Spanyolország krízishelyzetét egyenesen euróválságnak nevezi. Szerinte az ország annó Európa egyik legegészségesebb gazdasága volt, ám az utóbbi években négy olyan hatás érte őket, melyek közül egy átlag országot már egy is földre vinne:

1. Csatlakoztak az eurózónához. Ez az egyik legkomolyabb hiba volt, de ezt akkor ők még nem tudhatták, nem láthatták, később sem tehettek semmit, hisz akkoriban még csak a „cserepadon” ültek.

2. Nagyarányú migrációt engedélyeztek. Spanyolországba tömegesen vándorolnak be betelepülők, ami egy bizonyos határig elmegy, de itt olyan szintre fokozódott a helyzet, hogy már magát a spanyol gazdaságot károsította. Ez ellen akár tehettek is volna valamit, de mégsem tettek.
3. A 2008-as hitelválság csakúgy, mint más európai országokat, őket is keményen érintette.

A legnagyobb baj a 2000-es évek elejétől kialakuló „ingatlan-lufi” volt, melyet külföldi, jórészt angol hitelezők indukáltak befektetési céllal. A válság után azonban a külföldi vevők hirtelen elmaradtak, a káros hatásokat hátrahagyták, a befektetési céllal épült ingatlanok pedig beragadtak.

16. ábra Munkanélküliségi adatok

A teljes munkaerő-állományhoz viszonyítva. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

Dörnyei szerint ugyan nagy mélységben van jelen pillanatban az ország, azonban nekik még nem feltétlenül kell kilépniük az eurózónából, mint például a görögöknek, náluk még lehetséges lenne a mentés. A kérdés az, hogy meg tudják-e valósítani. (Dörnyei József, 2012.)

Mostanra, amikor a külföldi tőke beözönlése leállt, krízis ütötte fel a fejét az országban. Erre nagyon egyszerű a magyarázat: az egész rendszerből megannyi életképtelen vállalat, különösen alacsony teljesítőképesség, valamint ehhez képest aránytalanul drága munkaerő maradt. Ennek köszönhető, hogy az általános munkanélküliség 20% fölött, a fiatalok munkanélkülisége pedig 50% fölött stabilizálódott (16. ábra).

2009 júniusában még arról cikkeztek a spanyol napilapok, hogy áprilisról májusra 0,68%-kal csökkent a munkanélküliség. Ezt az akkori kormány tévesen pozitív jelként, a 2008-ban begyűrűzött válságból való kilábalás lehetőségeként értelmezte. Ezt a hamis növekedési képet valószínűleg a nyár eleji turizmus fellendüléséből adódó plusz munkahelyek idézték elő, a következő időszakban tovább nőtt az állás nélküliek száma.

José Luis Zapatero sajtótájékoztatóján bátorítónak titulálta az eredményeket, ugyanakkor körültekintésre figyelmeztette azokat, akik előre örültek. Zapatero szerint a gazdasági növekedés csupán a kormány 11 milliárd eurós gazdaságélénkítő programjának (Plan E) köszönhető. Hangsúlyozta továbbá, hogy elengedhetetlen az ellenzéki Néppárt (PP) támogatása is a válság legyőzéséhez. (Albert Dóra, 2009)

2010-ben már Zapatero miniszterelnök megszorításairól értesülhettünk. Ekkor kezdett az euró-zóna felfigyelni a görögök után a spanyolok helyzetére is. Madrid csökkentette az állami alkalmazottak bérét, felfüggesztette a nyugdíjak inflációkövető emelését, valamint visszafogta a beruházásokat és a regionális kormányzatok finanszírozását. Zapatero célja e lépésekkel természetesen a költségvetési hiányok csökkentése volt. A magas spanyol deficit egyes félelmek szerint a görögöknél is nagyobb válsághoz vezethet, ezért Zapatero céljának tekintette, hogy a deficit 2010-ben a GDP 9,3%-ára csökkenjen a 2009-es 11,2%-hoz képest. A szakszervezetek ezen intézkedéseket már tervezetükkor elutasították.

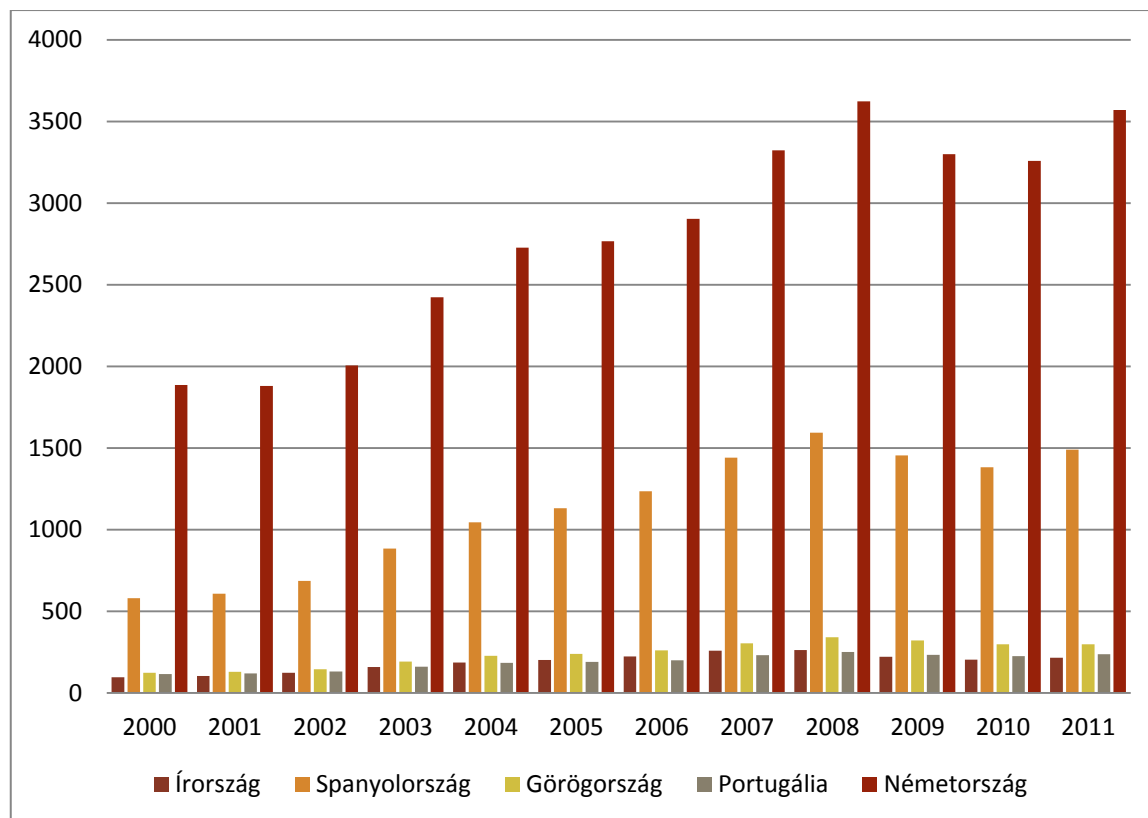
2.3 Egyéb okok

Görögország, Írország és Portugália mellett Spanyolországgal különösen óvatosan kell bánnunk. Ez az állam a közös pénzt használó „klub” negyedik legnagyobb gazdasága, és világviszonylatban is csak nagyjából egy tucat nagyobb van nála.¹⁸ Ötször akkora gazdasággal rendelkezik például, mint a görögök, ezért Madrid „eleste” különösképp megviselné az Európai Unió intézményét. Komoly kihívás és egyben rendkívül sokat

¹⁸ Spanyolország GDP-je jelenleg 1.409.946 millió EUR, amit csak Németország, Franciaország és Olaszország mül felül az euró-zónában, euró-zónán kívül pedig csatlakozik még az Egyesült Királyság és Oroszország.

rontott a pénzügyi helyzeten az is, hogy Spanyolországban mind a 17 régió független. Sokatmondó például az az adat is, hogy az idei első negyedévben ezek a régiók voltak felelősek az államháztartási deficit csaknem ötödéért.

17. ábra PIGS országok és Németország teljes GDP-je

Az adatok milliárd dollárban, aktuális árfolyamon értendők. Forrás: saját szerkesztés a

[Worldbank](#)

A fiskális fegyelem madridi kikényszerítésének ellenben nem kívánt politikai következményei is lehetnek, mint például az idén szeptemberben, Barcelonában „Katalónia: új európai állam” feliratú transzparenszek alatt utcára vonuló tömeg. Intézményi probléma továbbá a kritikusok szerint a politikával átszőtt, lassú igazságszolgáltatás, illetve a legjobb „business school”-ok ellenére gyengének tartott spanyol oktatási rendszer is. (Pénzügyi Szemle Online, 2012)

2.4 Válságkezelés

Az építőipar okozta látszاتفellendülésről már több ízben tettünk említést, mégis meg kell most vizsgálnunk, hogy tehetett-e volna bármit 2008 elején a kormány, hogy a hanyatlást megakadályozza.

Nézzük az opciókat: adót emelni a válság előtt értelmetlen lett volna, hiszen a költségvetésük többletet mutatott. Kamatot emelni nem tudott, hisz önálló monetáris

politikával nem rendelkezett. A nemzetközi tőkeáramlást, a bankok hitelezését vagy akár a magánszféra ingatlanfejlesztéseit leállítani az Európai Unión belül megint csak nem lehet.

Ezért tűnik úgy a legtöbb közgazdasági szakember számára is, hogy Spanyolország az eurócsatlakozás és az olcsó hitel áldozatává vált, és ezzel egyetemben az is borítékolható, hogy külső segítség nélkül ebből a helyzetből talpra állni nem fognak tudni. Nagy kérdés a jelenben is, hogy a szükséges segítségeket megkapják-e a megfelelő szervektől.

Idén szeptemberben piaci oldalról kedvező spanyol költségvetési terv készült a jövő évre. A kiadásokat megközelítőleg 40 milliárd euróval tervezi csökkenteni a kormány, a minisztériumok költségvetése pedig 9%-kal csökken. A kormány 3 milliárd eurót tervez felszabadítani az állami nyugdíjalapból, hogy a kincstári igényeket kisegítse. A költségvetést pedig 0.5%-os GDP-csökkentéssel tervezték 2013-ra, mely figyelemre méltó, hiszen optimista tervezés, mégsem földtől elrugaszkodott.

A lakosság azonban nem fogadta kitörő örömmel az újabb megszorításokat, az intézkedések és a válság pedig a nemzetiségi ellentéteket is felerősítette. A katalán lakosság egyre nyíltabban követeli elszakadását Spanyolországtól, s a kérdést a katalán tartományi kormányzat is zászlajára tűzte. Ennek oka, hogy Katalónia a leggazdagabb spanyol tartomány, és szerintük nekik kell eltartani az ország szegényebb régióit is, miközben ők maguk is jelentős problémákkal küzdenek.

A piacok ezzel ellentétesen kedvezően fogadták a költségvetési tervet, az euró erősödött is a dollárral szemben, azonban a bizonytalanság még mindig fennáll Spanyolországban, s ez mindig is kedvezőtlenül fogja érinteni a külföldi piacokat.

A válság és a megszorító intézkedések miatt azonban egyre nő a szociálisan rászorulóknak száma Spanyolországban. Az El País című lap közölte, hogy az egészségügyi és szociális minisztérium szerint 2009 és 2010 között húsz százalékkal, nyolcmillióra nőtt azoknak a száma, akiknek szociális támogatásra van szükségük.

Elsősorban az idősebbek és a nyugdíjasok kezdenek elszegényedni, a segélykérőknek nagyjából az egyharmadát alkotják. A kérelmek 26%-a a többgyermekes családoktól érkezik, majd őket követik a fogyatékkal élők és a bevándorlók, de nem ritkaság már a középosztálybeliek elszegényedése sem. A 46 millió főt számláló Spanyolországban ma körülbelül minden negyedik ember a szegénység határán él, 1,7 millió háztartásban

valamennyi családtag munkanélküli, és megközelítőleg 300 lakást foglalnak le naponta nem fizetés miatt. (EQUILOR, 2012)

2012. július 20-án, telekonferencián hagyta jóvá az Eurócsoport a spanyol banki mentőcsomag feltételeit tartalmazó egyetértési memorandumot. Elkerülhetetlen ugyanis, hogy amíg van remény a spanyol gazdaság talpra állítására, addig az unió az ésszerűség határain belül mindent elkövessen az ügy érdekében. A pénzügyminiszterek egy héttel az esemény előtt Brüsszelben már elvi hozzájárulásukat adták a maximum 100 milliárd eurós feltőkésítési programhoz, melyet az Európai Stabilitási Mechanizmus által finanszírozott alacsony kamatozású hitelek követnek majd. A valutaövezet tagjai már abban is megállapodtak, hogy július végéig első körben 30 milliárd eurót utalnak át a spanyol nemzeti alapnak. Ez a segítség jórészt annak is köszönhető, hogy az Európai Bizottság üdvözölte a spanyolok pótlólagos költségvetési intézkedéscsomagjának gyors elfogadtatását. (Bruxinfo, 2012)

3. Portugália

3.1 A válsághoz vezető okok

A PIGS országok közül Portugáliát érte el legkésőbb a recesszió, csak 2010-ben vált érezhetővé. A 2010-2012-es portugál pénzügyi válságként emlegetett jelenség szintén a 2008-as világválság következményeként lépett fel, majd az ország csatlakozott Európa többi, hatalmas államadósságot felhalmozó országa közé. (Haidar, Jamal Ibrahim, 2012)

2011. januári sajtóközlemények hozták először felszínre, hogy a Portugál Köztársaság kormányai 1974 és 2010 között jelentős mértékű túlköltekezést hajtottak végre, valamint számtalan kétes eredetű befektetés látott napvilágot a köz- és magánszféra általi együttműködések során (PPP). Hozzájárult továbbá az államháztartási hiányhoz az is, hogy hosszú éveken át egyáltalán nem fontos és hatékony külföldi bizottságokat, vállalatokat támogatott az állam, hol saját tőkéjével, hol hitelek felvételével. (Diário de Notícias, 2012)

A Portugál helyzet nagyban hasonlít a görögökéhez, hiszen itt is a kormány kockázatos hitelpolitikája sodorta az országot a szakadék szélére, az államadósság-kezelése a hibáktól hemzsegett, az európai strukturális és kohéziós alap vezetése pedig közel 4 évtizeden át tévúton járt. Miután a 2008-as világválság derékba törte a helyi piacokat a világgazdasággal együtt, Portugália csatlakozott az európai államadósság-krízis

„csapatához”, valamint szolgáltatásszektorának hatalmas kihasználatlan kapacitásai további gondokat okoztak az országnak.

Csakúgy, mint a görögök esetében, a portugáloknál is a GDP-nek több mint 70%-a teszi ki rendkívül hosszú ideje a szolgáltatás szektora, ebből következik tehát, hogy a termelés jóval 30% alatt maradt. 2005-ben a közalkalmazottak száma nagyjából ezerből 70 ember volt, ami kicsivel az uniós átlag felettinek mondható, azonban az évek során ez szinte semmit sem változott, míg az európai átlag csökkent. A kontinens második leglassabb igazságszolgáltatása is az övék annak ellenére, hogy 100.000 emberből 30 dolgozik ezen a téren, ami magasnak mondható. Egyedül az olaszokat előzik meg ebben a szektorban. Ezek a tényezők nagyban generálták a termelőipari hiányt, hisz feleslegesnek mondható ez a mennyiségű dolgozó a közszférában. Az akkori (2005-ös) szocialista miniszterelnök, José Sócrates és pártja nem tudták megjósolni ezek jövőbeli káros hatásait, amikor azonban már vállalatok és bankok kezdtek bedőlni 2011-ben, már semmit sem tudtak tenni ellene. (Reuters, 2012)

3.2 Aggodalom a pénzügyi piacokon

2010 nyitó heteiben kezdték Portugáliát a PIGS országok közé sorolni, hisz Európa szerte komoly aggodalomra adott okot különösen magas államadósságuk, melyet egyes szakértők szerint komolyan szankcionálni kellett volna. Ezek a szakemberek természetesen jórészt német politikai döntéshozók közül kerültek ki.

Mivel 2010 nyarán az államadósság még mindig éles ütemben növekedett a GDP-hez képest, a Moody's ezt a rövidtávú befektetésekre nézve veszélyesnek ítélte, így 2 fokozattal, AA2-ről A1-re minősítette le az országot.

Amikor egy állam ebbe a helyzetbe kerül, akkor elkerülhetetlenné válnak a megszorítások. 2010-ben a Sócrates vezette kormány radikális változtatásokra szánta el magát a nemzetközi gazdasági piacokat illetően, így bejelentette első megszorító csomagját, melynek legfőbb tényezői az adóemelés és a közalkalmazottak bérének csökkentése volt. Az éves költségvetési hiány 2009-ben 9.4%-a volt a GDP-nek, ez messze meghaladja a maastrichti konvergencia kritériumokban meghatározott 3%-ot.

2010 novemberében a kockázati prémiumok a portugál részvényeket illetően az euró zóna történetében a legmagasabbra törtek, mivel a befektetők és a hitelezők jogosan attól tartottak, hogy az ország a kötelezettségeit és adósságait sem tudja majd visszafizetni. Fernando Teixeira dos Santos portugál pénzügyminiszter szerint ezek a

jelek egyértelműen utalnak külső, nemzetközi segítő jellegű intézkedések szükségességére. Szintén 2010-ben az ország megdöntötte saját eddigi rekordját a munkanélküliségi rátát illetően, ezúttal 11%-kal, míg a közszférában dolgozók száma még mindig meglehetősen magasan maradt. 2011. március 23-án José Sócrates miniszterelnök lemondásra kényszerült, miután költségcsökkentő és adóemelő tevékenységeit követően a portugál parlament mind az öt ellenzéki pártja aláírta az ellene megfogalmazott bizalmatlansági indítványt. (BBC News, 2012)

3.3 Kölcsönök, bankmentések és további megszorító intézkedések

2011 első felében Portugália 78 milliárd eurós mentőcsomagot kényszerült kérni az IMF-től és az EU-tól, hogy stabilizálja államháztartását. Írország és Görögország után Portugália volt az első, aki hivatalosan is EU-s segélyért folyamodott 2011. április 6-án. Robert Fishman, a New York Times újságírója szerint Portugália a sorozatos, egymást követő spekulációknak, a részvényesek, spekulánsok és hitelminősítők nyomásának áldozata lett. 2010, vagyis a külső piacok igazán erős nyomása előtt Portugália Európa egyik leghatékonyabb gazdaságával büszkélkedhetett, ipara, exportja, innovációi és felsőoktatása bőven felért nyugat-európai társaiéhoz, vagy talán meg is előzte őket.

2011. május 16-án meg is kapta az ország a nagyjából egy éve igényelt 78 milliárdos mentőcsomagot, azzal a feltétellel, hogy a portugálok 2010-es 9.8%-os költségvetési deficitjüket 2011-re 5.9, 2012-re 4.5, majd 2013-ra 3%-ra csökkentsék. (The New York Times, 2012)

Ezen feltételek teljesítése érdekében 2011 júliusában és augusztusában folytatódtak a megszorítások az új kormány vezetésével is, melynek élén immár Pedro Passos Coelho miniszterelnök állt. Július 6-án azonban a Moody's „junk”, azaz „hulladék” kategóriára minősítette az országot, valamint véleménye szerint követnie kell Görögországot egy második IMF-segélyhez való folyamodással. Ezek hatására Coelho elnök még erősebb megszorításokba kezdett, a 2010-es értékekhez képest a közszférában dolgozók már nagyjából 20%-os bércsökkentést szenvedtek el, valamint legalább másfélszer annyi adót fizettek. Ez természetesen a szakemberek és a tisztviselők kiáramlását eredményezte az országból, hogy Európa más területein próbáljanak elhelyezkedni kényelmesebb feltételek között. (The Wall Street Journal, 2011)

2011 decemberében bejelentették, hogy az ez évre várt 4.5%-ot az ország jóval túlteljesíti legfőképpen a nyugdíjalap egyszeri átutalásának köszönhetően, vagyis a

2012-re várt 3%-ot akár egy évvel hamarabb is teljesíteni tudja. Az IMF szerint így nem kizárt, hogy a portugálok akár 2013 végére már visszatérhetnek a közép- és hosszútávú részvénypiacokra. Ehhez azonban jó pár éven keresztül legalább 10%-os költségvetési többletet kell felmutatniuk. Ha minden a jelen állapotok szerint folytatódik, Portugália visszaállhat a rendes kerékvágásba, habár 2012 második felére a munkanélküliség már 15%-ra emelkedett. 2012. június 7-én azonban a Coelho vezette portugál kormány az IMF-segélyből kivett 3 milliárd euróval kimentette az ország legnagyobb bankját, a Millenium BCP-t a csőd széléről. (Reuters UK & IMF reports, 2012)

4. Görögország

4.1 Gazdaságtörténeti áttekintés

Görögország az euro zóna egyik legkisebb állama, az euro zóna területének 5,3%-t jelenti, népességének a 3,5%-t teszi ki és bruttó hazai termékének mértéke az euro zóna 1,9%-t adja, a következőkben arra keressük a válaszokat, hogyan okozhat egy ilyen kis ország ekkora problémát?

Ahhoz, hogy megértsük a válság kirobbanásának okait, jócskán vissza kell menni az időben. A problémák gyökerét a II. Világháború utáni időszakig kell visszavezetni. A nyugati országokhoz képest ugyanis Görögországban nem állt helyre a béke. 1946-tól egy négy éves polgárháború dúlt a királypártiak és a kommunisták között, 1967-ben a hadsereg puccsal átvette a hatalmat, amely egészen 1974-ig, a ciprusi válságig tartott, majd az ez évi népszavazást követően lett az államformája köztársaság.

Láthatjuk, hogy a görög belpolitika korántsem volt stabil, ezért az Európai Közösség úgy döntött, hogy a már régóta viszontagságos politikai helyzet stabilizálása érdekében felveszi tagjai közé az országot. Az események 2001-ben gyorsultak fel, amikor is Görögország csatlakozott az euro zónához.

A kritériumok ismertek: 3%-os államháztartási hiány és 60%-os GDP-hez viszonyított államadósság engedélyezett. Az akkori mutatók szerint a görög hiány szép iramban csökkent a 2001-es 4,5%-ig, valamint az államadósság mértéke is megállt egy közel 104%-os szinten – amely ugyan jócskán meghaladta a 60%-os követelményt, de mivel más országoknak is engedményeket adtak rosszabb mutatókkal (Spanyol és Olasz mutatók ~120%) így több-kevesebb egyezkedés és ígéretet után Görögország is tagjává vált az euro övezetnek.

A csatlakozás történetéhez hozzátartozik, hogy az amerikai központú Goldman Sachs a görögök segítségére volt a számadatok „kozmetikázásában”, amikor valutaközi „swap” ügyletekkel közel 1 milliárd euro értékű - államadósságba hivatalosan bele nem számító - hitelhez juttatta az országot.¹⁹ Az amerikai bank egy több mint 300 millió dolláros juttatás fejében tette mindezt. Ezzel a valutapiaci művelettel leredukálták az államadósságot a meglévő közel 106%-ról a hivatalosan közzétett 104% alá, és megdöbbenően jó, 1,4%-os hiányt tudott kommunikálni az Eurostat felé, amit természetesen később korrigálni kellett először 3,7%-ra majd újabb vizsgálat és botrányok után 5,2%-ra. Gerald Corrigan a bank akkori ügyvezető igazgatója elismerte, hogy bankja segített elfedni a valós adatokat. (Allan Little, 2012)

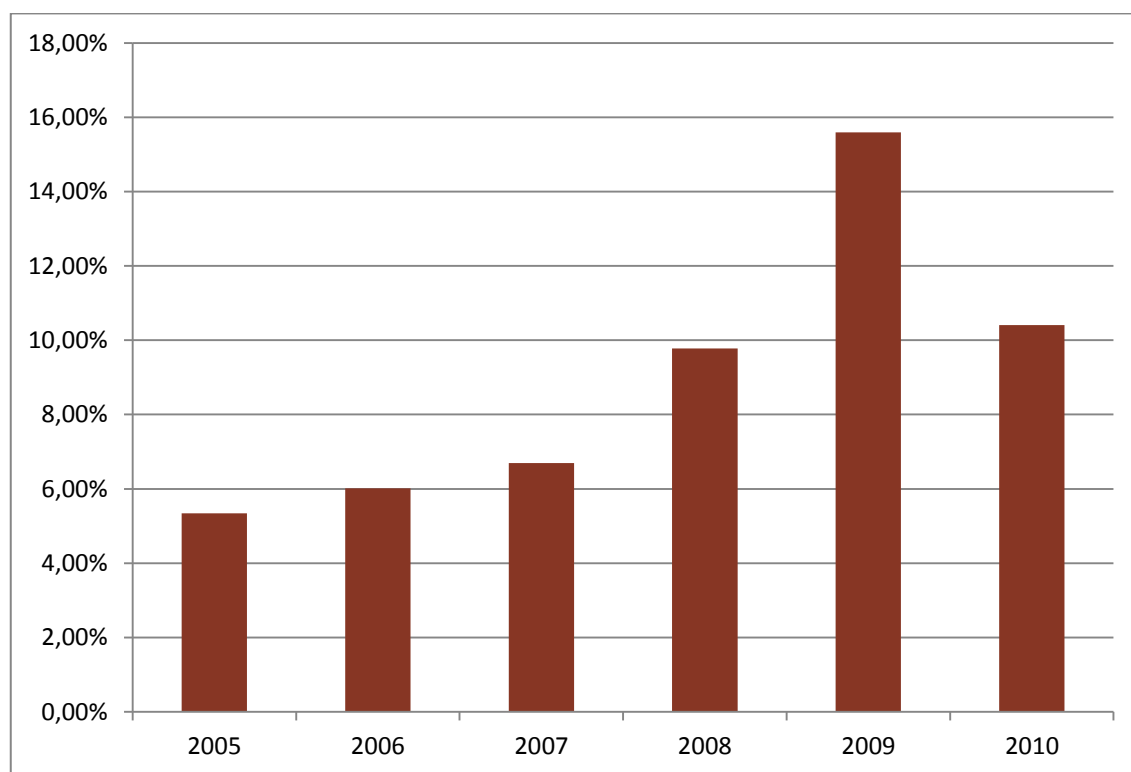
Az első jelentős hibát tehát itt követték el a résztvevők, mind görög mind uniós részről. Nyilvánvaló, hogy Görögországnak nem lett volna szabad hamis adatokat kommunikálni az EU felé, emellett természetesen az uniónak sem lett volna szabad szemet hunynia a torzítások fölött és ilyen körülmények között tagjai közé vennie Görögországot.

A gazdasági helyzet a 2008-2009-es világválság következtében csak jobban elmérgesedett. A lemaradt perifériás rész (PIIGS) még inkább eltávolodott a központi „mag” zónától. 2009-re a görög államadósság elérte a 128% körüli szintet, mely ráadásul innen radikális emelkedésbe kezdett (2010: 142,7%, 2011: 165,4%) a mai valamivel több, mint 161%-os szintig.²⁰

¹⁹ Ennek lefolyása: a dollár-jen alapú adósságot átmenetileg euróra váltották, olyan árfolyamon, hogy a görögök sokkal több eurót kaptak a papírjaikért, mint azt normál árfolyamon tehették volna

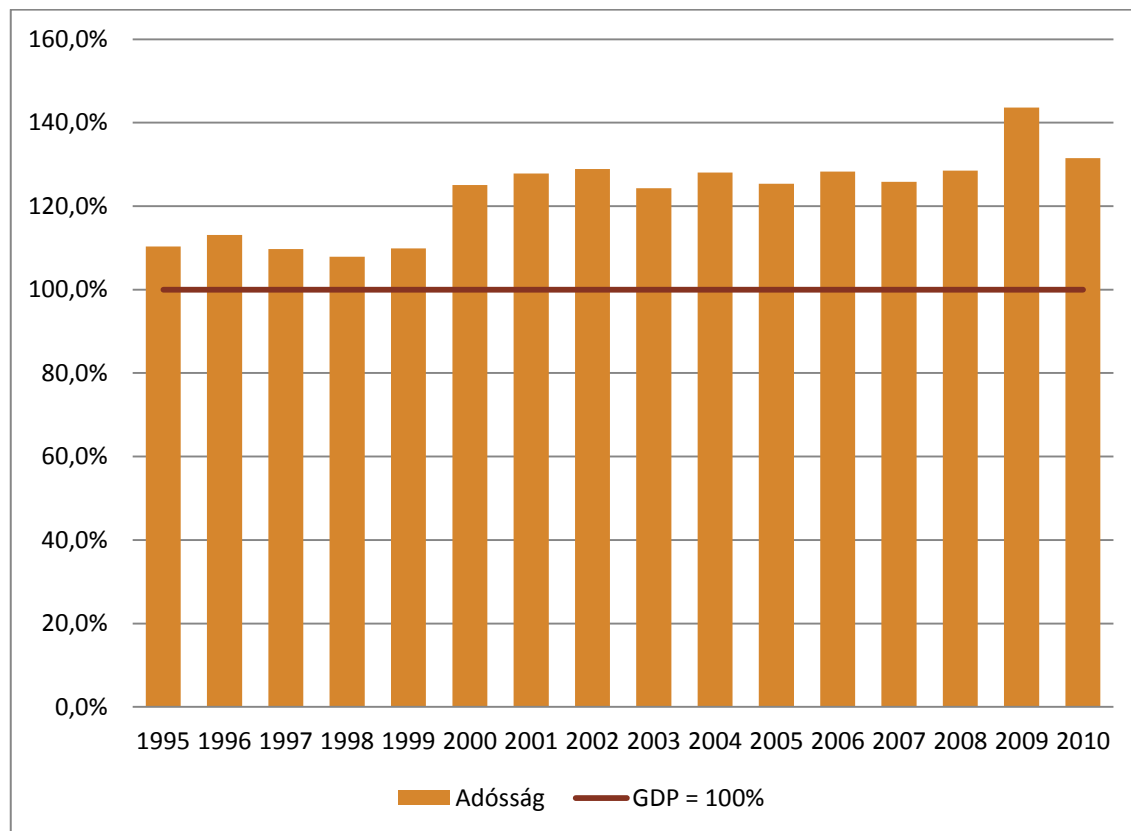
²⁰ Bővebben: 18. ábra, 19. ábra

18. ábra Államháztartás hiánya

Forrás: saját szerkesztés az [OECD](#) adatai alapján.

19. ábra Görögország GDP arányos államadóssága

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

4.2 A válsághoz vezető út

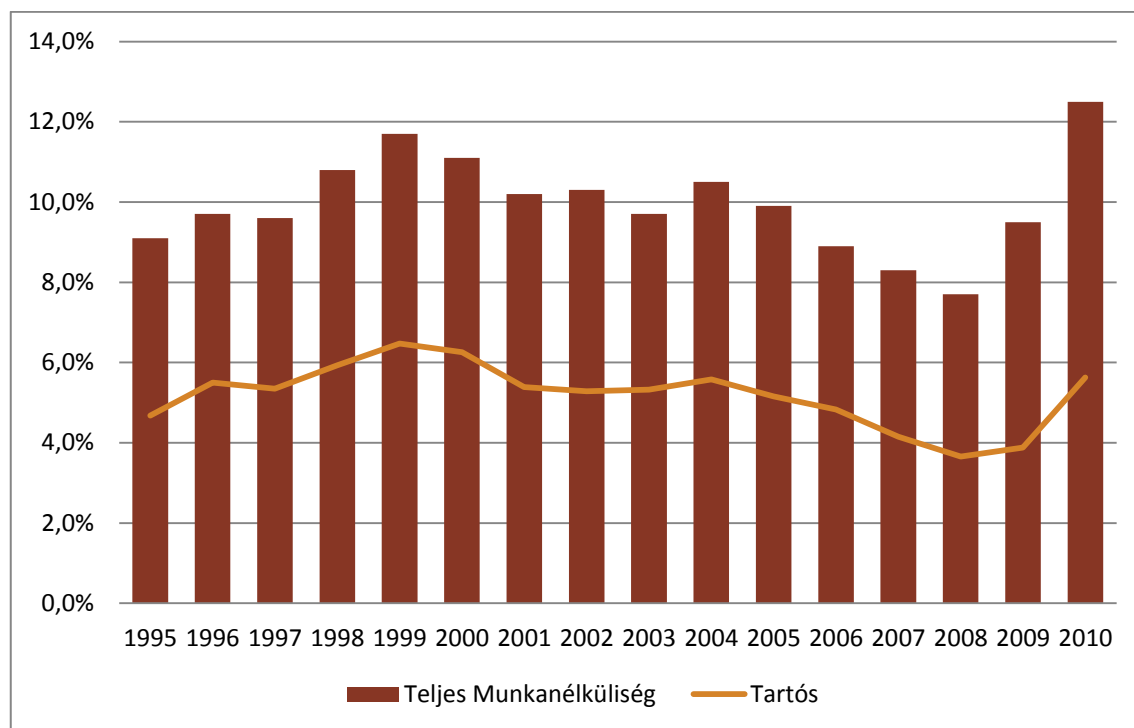
Annak, hogy hogyan jutott Görögország idáig, sokféle megközelítése létezik ma a gazdaságról szóló vitákban, de a megértéshez egy rövid betekintés szükséges, hogy mi ment végbe az országon belül a kérdéses időszakban. (Görögkaland, 2011)

Az áttekintést ez esetben a 2001-es euro-zóna csatlakozástól célszerű kezdeni. 2004-re kiderült, hogy az adatokkal nem volt minden rendben, és az ország valójában gazdaságilag nem áll megfelelő szinten a tagsághoz. Itt a társadalom még semmit nem tapasztal, pedig az előjelek már aggasztóak. Megszokottá vált ugyanis a jó életszínvonal. Mint arról már szó volt, a FED jóvoltából 2001-ben világszinten végbement egy gazdaságösztönző célból bevezetett kamatlábsökkentés, melynek hatásai lakossági szintre is hamar begyűrűztek. A hitel olcsó volt, bérlet helyett megérte lakást vásárolni, a meglévőt érdemes volt hitelből bővíteni. Országszerte széles körben elterjedté vált a különböző hitelek felvétele, például egy személygépkocsi vásárlása esetén volt, hogy az első törlesztőrészletet csak 3-5 év múlva kellett befizetni. Nem voltak ritkák a különböző fogyasztói kölcsönök, az emberek fogyasztási cikkeket és nyaralásokat is egyre gyakrabban finanszíroztak kölcsönből. A fizetések alapvetően nem voltak olyan magasak, mint az unió nyugati országában, de ez mindaddig nem jelentett gondot, amíg a kiadásait fedezni tudták, és az életszínvonal nem romlott. 2005-ben kezdődnek az első jelei a megszorításoknak. Először az élvezeti cikkek (dohány és alkohol) adókulcsai, majd az ÁFA is 18%-ról 19%-ra nőtt. Ez a lassú folyamat 2009-ig szinte csak stagnál, majd a válság következtében hirtelen kipattan. Konstantinos Karamanlis miniszterelnök kormányzata utolsó évében hirtelen bevezetésre kerülnek új adónemek, mint például egy újfajta ingatlanadó, telekommunikációs adó, különadó 60.000 euró fölötti keresetre, üzemanyag adókulcs és forgalmi adó. 2009 szeptemberében a szocialista PASOK megnyeri a választásokat. Papandreu miniszterelnök győzelmi beszédében elhangzott egy mondat: „nincsen semmi baj, pénz van!”. Nem volt. Mint tudjuk, márciusban már be is jelentették az első mentőcsomag szükségességét. Az ÁFA tovább nőtt (21%-ra), lecsökkentek az adómentességi körök, az alkohol a cigaretta és a gázolaj ára tovább nőtt, luxusadókat növeltek. A Görögországban szokásos 13. és 14. havi juttatást lecsökkentették, 2500 euró fölötti nyugdíjak esetében eltörölték, ugyanez volt a helyzet a fizetésekkel. Úgy vélték, további megszorításkora már nem lesz szükség. Tévedtek. Mára a

munkanélküliség megugrott, a háztartások bevétele közel 40%-al esett vissza, míg az árak fokozatosan növekednek. (20. ábra)

Ebből is látható, hogy a kialakult helyzet okai sokfelé keresendők úgy, mint kultúrából adódó társadalmi szokások, melyek a kényelmet helyezik előtérbe, csökkent adózási morállal járnak így csökkentve a fizetési hajlandóságot. Az okok közé sorolhatjuk a görögök meggyengült bizalmát az államban, a bankokban és önmagában a pénzügyi rendszerben, az EU figyelmét (véletlenül vagy szándékkal) elkerülő nagymértékű adósság felhalmozódását, a bevezetett intézkedések és kiegészítő csomagok sikerességét vagy éppen kudarcát, a görög ténylegesen GDP-t termelni képes iparának meglétét illetve hiányát, a politikai rendszer kompetenciáját más szempontból alkalmatlanságát, az adózási rendszer gazdaságra gyakorolt ösztönző vagy éppen destruktív hatását...

20. ábra Munkanélküliség alakulása

Munkanélküliség alakulása és a tartós munkanélküliek számának viszonya. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

Statisztikák kimutatják, hogy voltak a görögökkel egy szinten lévő vagy jóval eladósodottabb országok (pl.: Japán, Szingapúr) és voltak viszonylag magas államháztartási hiánnyal rendelkező országok, melyek most még sincsenek olyan kilátástalan helyzetben, mint a görögök. Egyes elemzők szerint a negatív hatást kifejtő tényezők összecsúszása okozza a válságot. Vegyük sorra: magas államadósság következtében (gazdasági válság hatására) hirtelen megjelent nagymértékű fizetési

kényszer áll fent. Egy viszonylag magas költségvetési hiány, a több mint egy évtizede növekvő kereskedelmi mérleg hiány által maga után vont sorozatos leminősítések (21. ábra). A leminősítések következtében csökkenő beruházási kedv, valamint az országba áramló tőke csökkenése és a már bent lévő kimenekítése külföldi bankokba. Az előbb említett okok miatt bekövetkező GDP évről évre történő csökkenése (22. ábra). Fizetéseképtelenség. Mentőcsomagok szükségessége. Megszorítások. A megszorítások következtében növekvő adóterhek, létszámleépítések, elbocsátások, tovább csökkenő adózási kedv, kis és középvállalkozások ellehetetlenülése. Az államnak egyre csökkenő bevétele következtében ismételt fizetéseképtelenség. Újabb mentőcsomag, újabb megszorítások és a kör bezárult, a kilátástalanság egyre fokozódik. A görögök úgy érzik, hogy az általuk „feltalált” demokrácia cserbenhagyta őket, mivel már nincs beleszólásuk saját életük alakulásába. Arc nélküli szervezetek diktálják a feltételeket, mely a teljes gazdasági ellehetetlenülés szélére sodorja a családokat, az emberek az utcára mennek, a helyzet tovább destabilizálódik. Ez természetesen nem ennyire egyszerű, de válság ok-okozati pillérei már láthatóak. Most vegyük sorra részletesebben. A jelenlegi pénzügyi rendszert bíráló oldal nem téved nagyot, amikor a hibát magában a rendszerben véli felfedezni. Ugyanis végső soron mi sodorta a görögöket ilyen helyzetbe? Erre a kérdésre a válasz abban keresendő, hogy a görögöknek a felvétele az euro-zónába alapvetően hamis adatok alapján történ, ahogy később EU-s és görög részről is elismerték, a gazdaságuk még koránt sem állt készen ehhez a feladathoz. Ennek ellenére szemet hunytak fölötte, és a görögök euro-övezeti tagsága 2001-2002-re megkérdőjelezhetetlenné vált.

Akkoriban pedig az volt az „uralkodó trend”, hogy aki övezeti tag, annak az adóbsesorolása is automatikusan jó lesz. Vegyük csak a 2001-es adatokat melyek szerint a Standard and Poor’s Görögországot hosszú távú hitelezés esetén „A” kategóriába (azaz viszonylag jó befektetési osztályba), míg rövidtávú hitelminősítés szempontjából a lehető legjobb – „A-1” kategóriába sorolta. (Hellenic Republic Public Debt Bulletin, 2001) Ez annyit tesz, hogy a gazdaságilag jócskán lemaradt ország nagyjából Németországgal megegyező szintre került- hitelminősítési szempontból. Ez miért veszélyes? Azért, mert a görögöknek így lehetősége támadt hirtelen olyan mennyiségű „olcsó” hitelt lehívni, amennyire az ország gazdasága egyáltalán nem biztosított fedezetet. Ekkor kezdett kialakulni az az adósságspirál melynek tűréshatárát a 2008-2009-ben kirobbanó válság hatására érték el a görögök. Egyes vélemények szerint

ez az adóssághalmozás nyugodtan folytatódhatott volna, hiszen újabb és újabb hiteleket könnyű volt teremteni a görögök számára, de a válság közbeszólt, a hitelezés elakadt, hirtelen szükség lett volna a pénzek visszafizetésére. Sajnos ekkor derül fény a jelenlegi pénzügyi rendszerünk hibáira. Látszólag a görögök jól teljesítettek, a GDP növekedést mutatott – hála a szinte hozammentes hitelek miatt jócskán megnövekedett fogyasztásnak - és az adósságokat is időre törlesztették. A probléma az, hogy nem a saját gazdaságuk által megtermelt pénzből, hanem újabb hitelekből. A fogyasztás növekedésének nagy részét pedig hitelből fedezett import alkotta. A görögök természetesen hamar hozzászótkak a jóléthez, a hiteleknek köszönhetően mind az állami mind a magán szektor pazarló jólétet teremthetett magának, ennek köszönhetően a görög vállalati szféra és úgy alapvetően az egész nép hírhedté vált Európában a lustaságról és hanyagságról.

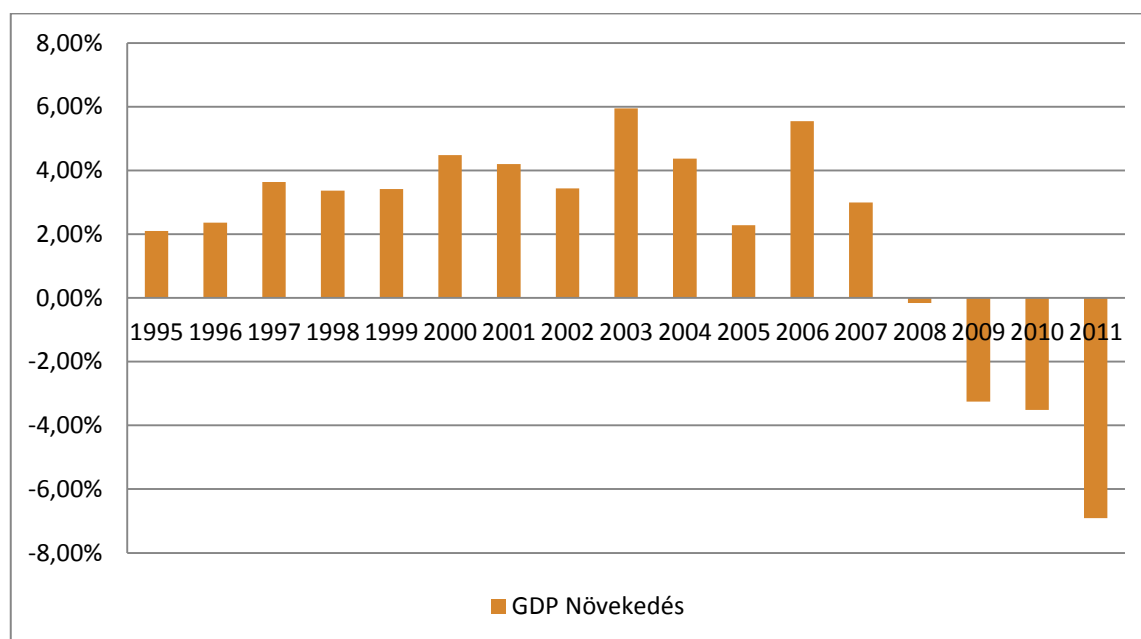
21. ábra Görög kereskedelmi mérleg alakulása

Az adatok millió euró-ban. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

A hitelre épülő gazdaságuk addig gyarapodhatott tovább, amíg egyre nagyobb hitelekkel fedezik a már meglévőket és az életszínvonaluk fenntartását. Most, hogy a válság kirobbanásával megállt a hitelezés (ezzel már önmagában tönkretéve a gazdaságukat), még visszafizetésre is kényszerülnek (hitelek híján a legyengült, szinte nem létező gazdaságuk által megtermelt összegből), láthatjuk, hogy mekkora mértékű a baj. A mutatókból kitűnik, hogy a válság kirobbanása után hirtelen mekkorát zuhant a gazdaság.

22. ábra GDP növekedés Görögországban

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

4.3 Az első mentőcsomag

Az első mentőcsomagot 2010 márciusában szavazták meg a görögöknek, mely 110 milliárd eurónyi hitelt jelent. A hitelnyújtók a Nemzetközi Valutaalap (IMF) (30 milliárd euróval) az Európai Központi Bank és az Európai Bizottság (további 80 milliárd euróval). Németország hatalmas szerepet vállalt magára (több mint 22 milliárd eurót) – kiváltva ezzel a német lakosság nemtetszését. A mentőcsomag célja az volt, hogy 3 éven belül elérjék a kormányzati kiadások 30 milliárd euróval történő csökkenését. Az akkori kormányt drasztikus lépésekre kényszerítették, mely nagymértékű elbocsátásokban, létszámleépítésekben, adóemelésekben és a szociális juttatások megrövidítésében merült ki. Ez természetesen hatalmas csapás volt a jóléthez szokott lakosságnak, így hatalmas tüntetések és utcai összecsapások vették kezdetüket. Nem kellett sok időnek elteltie, hogy a hitelezők, az úgynevezett Trojka (IMF, EKB, EB) belássa, hogy nem érték el a céljukat. A görög gazdaság nem kezdett el élénkülni, az államadósság nem csökkent, sőt, nagy iramban növekedni kezdett, az adózási kedv sem növekedett. Ennek ellenére a hozzáállásuk nem változott és újabb lépésre szánták el magukat.

4.4 A második mentőcsomag

A második mentőcsomag lényege megegyezik az elsőével: 130 milliárd eurónyi hitelt foglal magába (IMF – 23 milliárd, Unió – 107 milliárd) valamint a magánhitelezők által

a görög államkötvényekből származó adósságból elengedett 53,5%-ot (további ~105 milliárd eurót). Célja pedig a görög államadósság 120,5 %-ra történő csökkentése 2020-ig. Ehhez természetesen újabb megszorításokat kell bevezetnie a görög államnak, nemzetközi megfigyelők ellenőrzik az államadósság csökkenését, 30 új reformot kell bevezetniük, melynek részét képzik az adók további növekedése, és ahogy ezelőtt is, nagymértékű elbocsátások várhatók. Mindezek után elvárják, hogy a gazdasági növekedés beinduljon. Paradox helyzet. Be kell látni, hogy leépítésekkel, adónövekedéssel, privatizációval (pl.: állami vasút), nyugdíjak és a szociális juttatások csökkentésével csak a megmaradt vásárlóerőt csökkentik tovább, mely így a már meggyengült GDP-t tovább rontja és az államadósság százalékos mértékének növekedéséhez vezet.

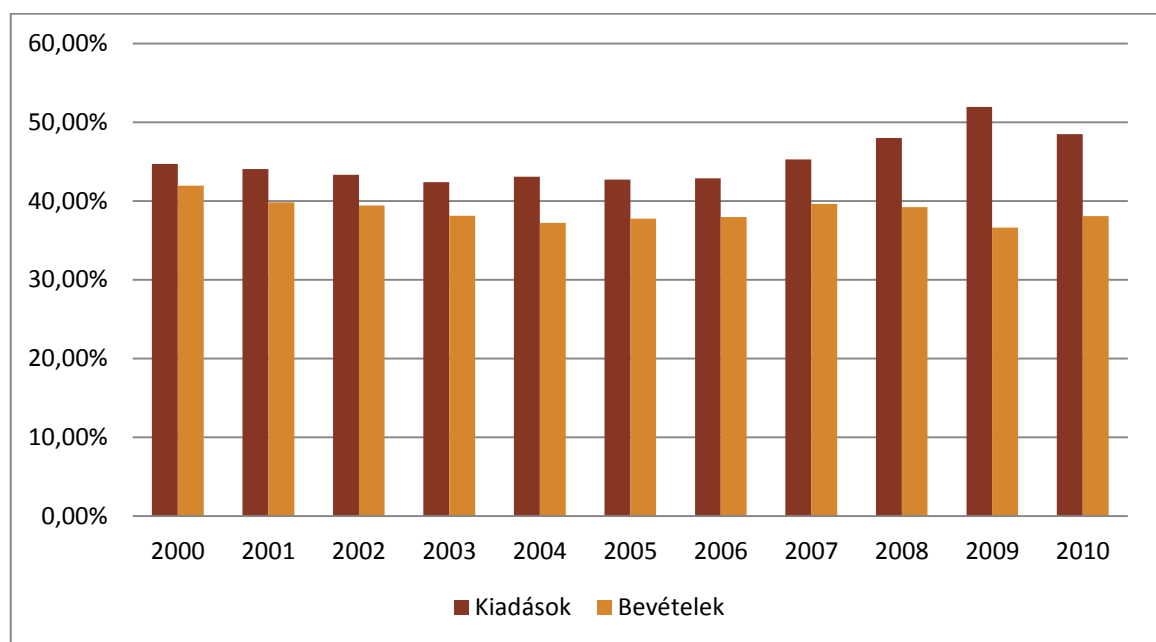
4.5 A mentőcsomagok hatásai

Természetesen az újabb mentőcsomag megszavazását mind uniós mind görög részről kétkedve fogadta a közvélemény. Több német lap adott hangot a lakosság nemtetszésének, miszerint nem akarják újabb német pénzből hitelezni és eltartani a görögöket. Másik részről pedig a kisebb-nagyobb sztrájkok és lázongások mindennappossá váltak. Maga az Unió és az IMF is kételkedtek az újabb mentőcsomag sikerességében, hiszen egyelőre csak annyit értek el hogy az európai és amerikai tőzsdék egy kicsit megnyugodjanak a mentőcsomag hírére, és csak a remény élt, hogy az újonnan megválasztott görög kormány képes lesz véghezvinni a diktált feltételeket és az országot végre növekvő pályára tudja állítani. Maga a német pénzügyminiszter is elismerte, hogy az újabb program sikeressége egyelőre kétséges, nem tudni mennyi mentőcsomagra lesz még szükség. Érdemes lenne megfontolni, hogy egy alapvetően német értékrend alapján felépített válságkezelési program mennyire válhat be egy mediterrán államban. A jelenlegi program nagymértékű fegyelmet vár el a görög kormánytól és a lakosságtól is egyaránt, mely lehetséges, hogy társadalmi beidegződések és szokások miatt egész egyszerűen nem vihető végbe, legalábbis nem olyan rövid idő alatt, ahogyan azt elvárják. Meg kellene változtatni az emberek hozzáállását, morálját, de természetesen ez csak a kezdet. El kellene érni az államháztartási hiány 3%-on való tartását, ami eddig egyik évben sem sikerült (23. ábra).

Az ehhez hasonló alapvető dolgok nélkül nem lehet gazdasági növekedésről beszélni. Hosszú távú egyensúly csak úgy alakítható ki, ha egy ország (beleértve a kormányt és a

lakosságot is) azon a szinten él és költekezik, amennyit a gazdasága megenged. Ez Görögországnál sajnos már-már kivitelezhetetlen, hiszen a hitelezők hajlandóságot sem mutatnak egy ésszerűbb válságkezelési program megalkotására, csak erőltetik a már egyszer bizonyíthatóan nem bevált formulát. Ilyenkor megkérdőjeleződik, hogy szándékukban áll-e egyáltalán ténylegesen segíteni a görögökön – és csak a módszereik teszik őket ennyire alkalmatlanná – vagy éppen ellenkezőleg, csak kozmetikázni próbálják a bajt, holott tudják, hogy az összeomlás elkerülhetetlen, és Görögország előbb-utóbb kilép az euro-zónából, esetlegesen Jugoszlávia sorsára jut és feloszlik (mely a szomszédi viszonyokat és a ciprusi helyzetet tekintve nem is annyira valószínűtlen, mint azt sokan hinnék). Az utóbbira reméljük, nem kerül sor, ám az internetes portálokon és a lapokban egyre felkapottabb téma a görögök kilépése a valutaövezetből. Habár az unió és a görög kormány is minden áron ezt a forgatókönyvet igyekszik elkerülni, számolnunk kell ennek lehetőségével. (Bruxinfo.hu, 2010) (Molnár Tamás Levente, 2012) (Bruxinfo.eu, 2012) (Spiegel Online, 2012) (The Financial Times, 2012)

23. ábra Az államháztartás bevételeinek és kiadásainak alakulása

GDP arányosan. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

Az ehhez hasonló alapvető dolgok nélkül nem lehet gazdasági növekedésről beszélni. Hosszú távú egyensúly csak úgy alakítható ki, ha egy ország (beleértve a kormányt és a lakosságot is) azon a szinten él és költekezik, amennyit a gazdasága megenged. Ez Görögországnál sajnos már-már kivitelezhetetlen, hiszen a hitelezők hajlandóságot sem mutatnak egy ésszerűbb válságkezelési program megalkotására, csak erőltetik a már

egyszer bizonyíthatóan nem bevált formulát. Ilyenkor megkérdőjeleződik, hogy szándékukban áll-e egyáltalán ténylegesen segíteni a görögökön – és csak a módszereik teszik őket ennyire alkalmatlanná – vagy éppen ellenkezőleg, csak kozmetikázni próbálják a bajt, holott tudják, hogy az összeomlás elkerülhetetlen, és Görögország előbb-utóbb kilép az euro-zónából, esetlegesen Jugoszlávia sorsára jut és feloszlik (mely a szomszédi viszonyokat és a ciprusi helyzetet tekintve nem is annyira valószínűtlen, mint hinnénk). Az utóbbira reméljük, nem kerül sor, ám az internetes portálokon és a lapokban egyre felkapottabb téma a görögök kilépése a valutaövezetből. Habár az unió és a görög kormány is minden áron ezt a forgatókönyvet igyekszik elkerülni, számolnunk kell ennek lehetőségével.

5. Összehasonlítások

5.1 Írország – Spanyolország

Írország és Spanyolország a válság pénzügyi méreteit tekintve ugyan élesen elválnak egymástól, de annak strukturális okai már igen csak hasonlóak. Mindkét országról elmondható, hogy a gazdasági válságot a bankszektor felelőtlen hitelezése, és az ingatlanpiac túlfűtöttsége okozta.

Fontos tényező, mely mind a bankszektorra, mind az ingatlanpiaci válságra nagy hatással van, a rendkívül nagyfokú migráció. Spanyolország az Európai Unión belüli népvándorlás egyik célállomása, 2009-ben az országot megközelítőleg 15%-ban külföldiek, köztük latin-amerikaiak, romának, marokkóiak, britek, németek és olaszok is lakták. Ez az érték az elmúlt 3 évben is növekedett a gazdasági helyzet ellenére. Ez leginkább abból ered, hogy a külföldiek számára - sokszor tévesen – egy pozitív képet festenek fel a spanyol életszínvonalról és a munkalehetőségekről.

Írországból ugyanez a helyzet azzal a különbséggel, hogy már 2007-ben 15%-ot meghaladó arányú külföldi állampolgár élt az országban, 2010-re pedig ez már 17% körül mozgott. Általában azokból az országokból vándorolnak oda, ahol a feltételezett jobblét ellenére mégis alacsonyabbak a fizetések. Mivel mind Spanyolországból mind Írországból nagymértékben vándoroltak ki a szaktudással rendelkező emberek, így tárt karokkal várják az ugyanilyen kaliberrel, valamint megfelelő nyelvtudással is rendelkező külföldieket.

Ezt úgy kapcsolhatjuk az ingatlanválsághoz, hogy a külföldi bevándorlóknak természetesen lakóhelyre van szükségük. Mint ezt már fentebb láthattuk, abból volt bőven, vevőből annál kevésbé. Ez azt eredményezi, hogy a válság ellenére bevándorló külföldi szakmunkások megfelelő keresletet nyújtanak a kialakult ingatlanfeleslegre. Ebből akár vonhatnánk le messzebb menő következtetéseket is, miszerint a jövőre nézve pozitív hatást gyakorol az erősödő migráció, növelve az ingatlanok iránti keresletet. Ebből az is következik, hogy a két ország területileg és gazdaságilag nagymértékben eltér, ám ez nincs hatással a fent említett folyamatra, ugyanaz megy végbe „kicsiben” és „nagyban”.

Az „Ingatlanlufi” kialakulásához is hasonló okok vezettek. Mindkét ország bankjai felelőtlenül nagy mennyiségben vették fel a külföldi hitelek, mondván, hogy ingatlanparadicsomokat hoznak létre belőle, de a válság ismert okai miatt a várt eredmény elmaradt, virágzó lakónegyedek helyett szellemvárosokat hagyva maga mögött.

Természetesen jó pár éve mindkét országban erőteljes megszorító csomagokat vetnek be, adót emelnek, fizetést csökkentenek, valamint Európai Unió és IMF-segélyekhez folyamodnak. A cél az államadósság csökkentése legalább a maastrichti kritériumoknak megfelelő szintre, mely a megszorításoknak köszönhetően lassan és egyben bizonytalanul is, de halad. A megoldáshoz pedig a migráció szabályozása, szaktudással rendelkező emberek elhelyezése és alkalmazása nagyban hozzájárulhat.

5.2 Portugália – Görögország

Csakúgy, mint Írország és Spanyolország esetében, Portugália és Görögországot tekintve a válság méretei ugyan élesen elhatárolódnak egymástól, de annak strukturális okai mégis nagyon hasonlóak. Mindkét ország esetében a fiskális politika meglehetősen „alulműködése”, a szabályozás hiánya, illetve a külföldi hitelekből fedezett államháztartás hiány okozta. Mindkét országban jelen van a tartós külkereskedelmi hiány is, mely egy amúgy is alulteljesítő gazdaságban nagyon komoly problémákra ad figyelmeztetést.

A válság kialakulásának okai és lefolyása tekintetében tehát Görögország és Portugália nagymértékű hasonlóságot mutat. Mindkét ország viszonylag kicsi mind területileg mind gazdaságilag az unió egészéhez képest, mégis nagy zavart tudtak kelteni az euro zónán belül. A folyamat már ismert: mindkét országban a szolgáltatási szektor adja a

GDP jelentős részét, az iparuk, mezőgazdaságuk nem számottevő. Mindkét ország jelentős adósságot halmozott fel az elmúlt 15-20 évben, kiadásait javarészt ebből fedezte. A 2008-as világválság hatására mindkét országnak szembesülnie kellett a ténnyel, hogy önerőből képtelen visszafizetni adósságait, és így EU-IMF beavatkozás vált szükségessé. Az elvárások megszorításokhoz vezettek, melyek a már korábban leírt hatásokat fejtették ki. Bár Görögországgal szemben Portugália nem mutatott az évek során jelentős GDP növekedést (az átlag éves GDP növekedés 1% alatt marad), a helyzet itt mégsem annyira reménytelen. Legutóbbi tudósítások szerint Portugália jó úton jár még az igen kritikus szemléletű IMF szerint is, és haladékot kapott államháztartási hiányának csökkentésére. A portugál reformprogram többszöri felülvizsgálatára az ország további 2 milliárd eurós támogatáshoz jutott a hitelező trojka által, akik reális célnak tekintik az államháztartási hiány GDP-hez viszonyított 3% alá szorítását 2014-ig. A megszorítások ugyan itt is jelentős károkat okoztak a gazdaságban, mégis úgy tűnik, hogy Portugália képes lesz idővel teljesíteni az EU és az IMF által kitűzött célokat. Kérdéses azonban, hogy ezt milyen mértékben sínyli meg hosszú távon a gazdaság, hiszen a munkanélküliség nagy iramban nő, a fizetések és nyugdíjak jelentősen csökkentek, az adók ezzel szemben emelkedtek. A termelékenység és a vásárlóerő a padlón van, nem beszélve a lakosok elkeseredettségéről, akiknek életkörülményeikben ténylegesen éreztetik hatásukat a megszorítások. A válságkezelés tehát mindkét országban nagy negatív társadalmi hatásokat váltott ki, egyre többen tüntetnek a bankok megsegítése és a megszorítások ellen. Habár egyelőre a döntéshozók egyöntetűen úgy nyilatkoznak, hogy egyik államot sem hagyják cserben, nem kell tartani az esetleges kilépésektől, egyre többen vélik úgy, hogy ezzel csak halogatják az elkerülhetetlent, csak próbálnak viszonylagos nyugalmat teremteni a pénzvilágban részben a novemberben esedékes amerikai elnökválasztás miatt is.

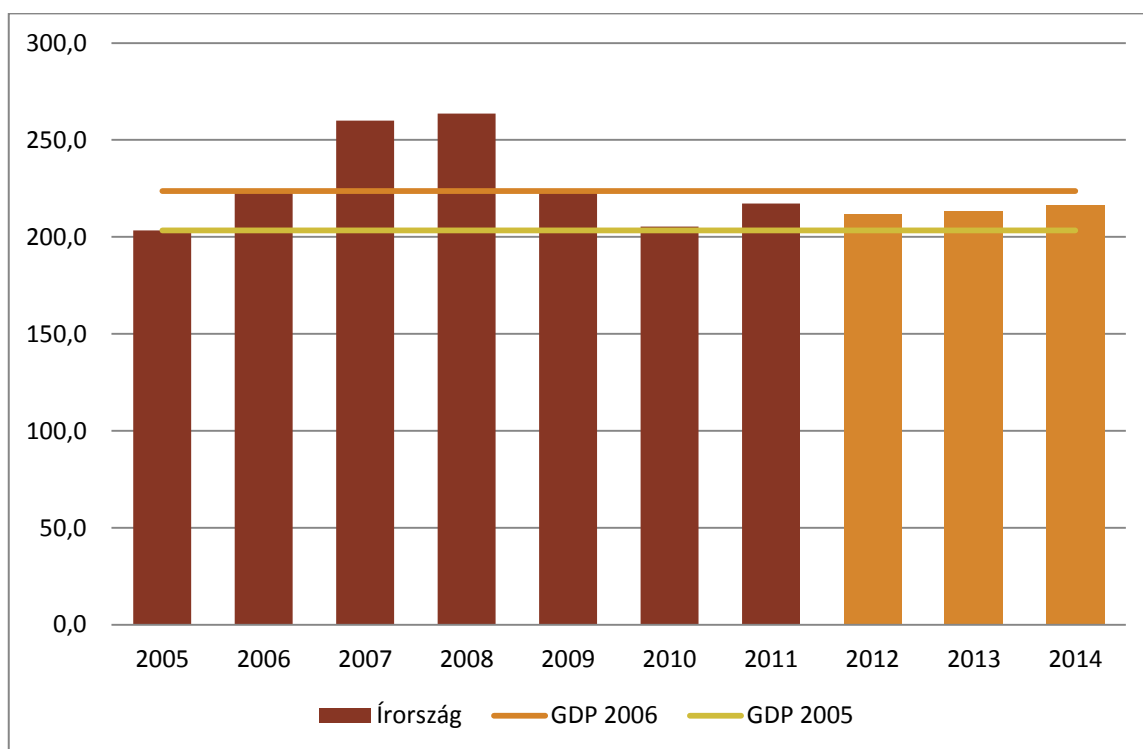
6. PIGS országok hatása az EU gazdaságára

6.1 Helyzetértékelés

6.1.1 Írország

Írország esetében az –előzőek alapján– látható, hogy a probléma fő okát a nagymértékű GDP arányos eladósodottság, a növekvő hiány, az adóbevételek csökkenése, illetve a visszaesett versenyképesség jelenti.

24. ábra A GDP várható értéke

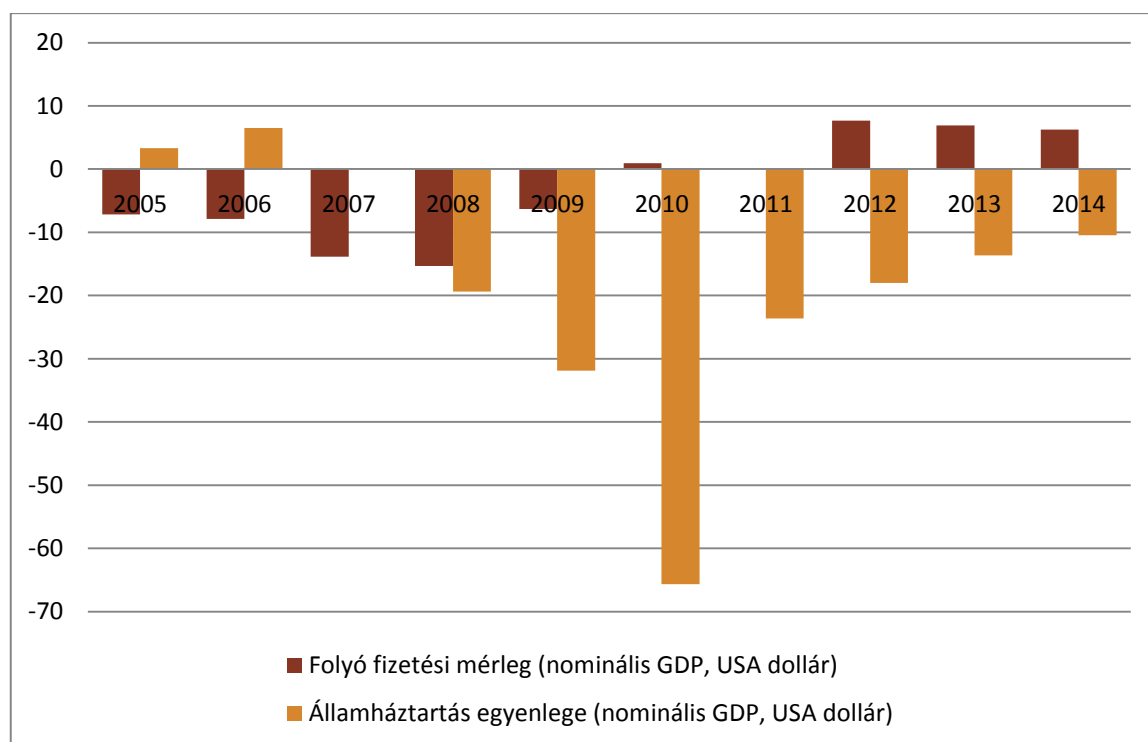
Adatok milliárd dollárban. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

A 24. ábra megfelelően szemlélteti az ország várható növekedési vagy –reálisabban– inkább a stagnálási ütemét. A gazdaság megrekedt a 2005-2006-os évek szintjén, ami csupán 82,1%-a a 2007-2008-as időszaknak. Az adatok az államadóssággal együtt véve viszont már egy sokkal borúsabb képet jósolnak: a 2007-ben még 28,8%-os GDP arányos államadósság (74,88 milliárd USA dollár) mára 102,3%-ra (221,3 milliárd USA dollár) duzzadt, miközben a GDP 2008-2012 között közel 20%-al (43,7 milliárd USA dollár) csökkent. Az államadósság közel 295%-al növekedett, tehát pontosan 5-ször nagyobb adósságot halmoztak fel, mint amennyivel csökkent a gazdaságuk ez idő alatt.²¹ Az alábbi (25. ábra) jól látható, hogy a válság közben a kormány problémáit

²¹ Megjegyzés: a számításokat a Worldbank adatai alapján, nominális GDP-vel számoltuk ki.

súlyosbította egy ikerdeficit kialakulása, amely főleg a külkereskedelmi egyenleg régóta tartó –hitelből fenntartott– belső kereslet növekedése és a kormány által létrehozott NAMA számlájára írható. A kormány előtti célok egybevágóak a statisztikai adatokból származó következtetéseinkkel: az ország számára az export lehet a kiút a válságból, ehhez azonban a versenyképesség fokozatos javulása szükséges. Önmagában viszont ez nem elég. Az államháztartás súlyos hiányát, amely várhatóan legalább 7%-al fog elmaradni a maastrichti kritériumoktól még évekig, valahogyan finanszírozni kell.²² (25. ábra)

25. ábra Folyó fizetési mérleg és államháztartás hiánya

Adatok milliárd dollárban értendők. Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

Az ország kilábalásához szükséges két kulcstényező közül az egyik a versenyképesség, amely hosszútávon a Kelta Tigris újraéledését elősegíthetné. Azonban a helyzet nem ilyen egyszerű, hiszen a versenyképesség több tényezőből áll össze. Mint látható (9. ábra), az előző kormány felismerte ezt a helyzetet, és ha csak csekély mértékben is (kb. 0,5%, GDP arányosan), de ösztönözte a vállalatokat a K+F beruházások növelésére.²³ Az előző kormány stratégiája világos: visszaállítani a Kelta Tigris megalapozó globális versenyképességi pozíciót. Ennek egyik tényezője az árak drámai növekedése. A válság piactisztító hatásainak következtében ezek mára csökkenő pályára álltak: csökkenő

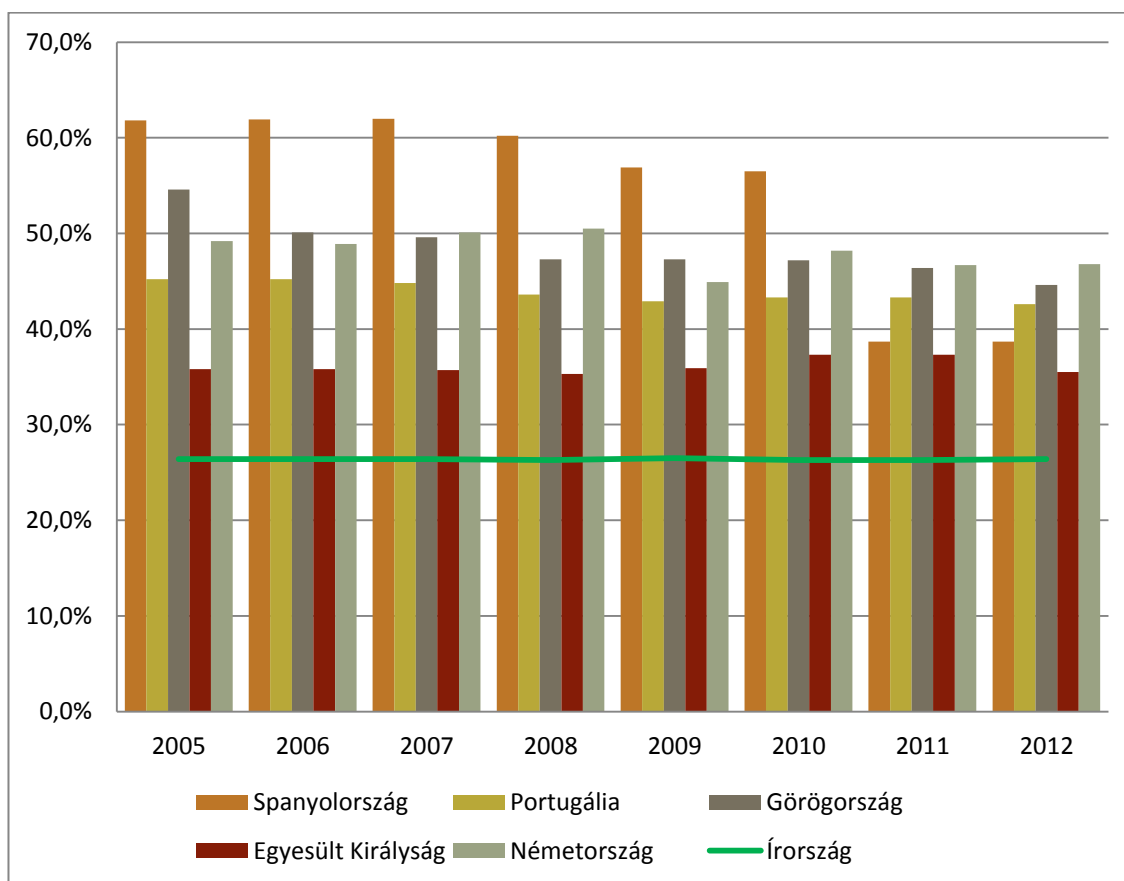
²² A Worldbank és az OECD adatai alapján, még évekig 10% felett várható az államháztartás hiánya

²³ Bővebben: http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Building_Ireland's_Smart_Economy/

ingatlanárak (kb. -50%, 6. ábra) és munkabérek, illetve a piacokon létrejövő konformitás vége miatti versenyhelyzet okozta árcsökkenés szabja meg a viszonyokat. Mindeközben a kormány megpróbálja vonzóbbá tenni az országot a külföldi tőke számára: az összesen fizetendő nyereségadót tekintve még mindig Írország messze a legvonzóbb célállomás a PIGS országok közül. (26. ábra)

A válság ellenére is alacsonyan tartott adók, a versenyképesség fokozatos javulása, a K+F beruházások növekedése, a csökkenő államháztartási hiány és az exportnövekedés előbb vagy utóbb a gazdaság fellendüléséhez vezethetnek. A kérdés csak az, hogy meddig tudja az ország finanszírozni ennek fenntartását, hiszen az ország külső segítség nélkül erre jelenleg nem képes.

26. ábra Nyereségadók Európában

Forrás: saját szerkesztés a [Worldbank](#) adatai alapján.

Az ország fennmaradásához mára már elengedhetetlenek az olcsó külső (főleg EKB) hitelek, és a tervezett európai uniós hitelminősítő intézmény létrehozása miatt tartósan jó áron értékesíthető ír állampapírok hozamai is garantált –kiszámítható– szinten maradhatnak. Ezen hitelek nélkül az ország a magas kockázati prémiumok miatt nem lenne finanszírozható, hiszen a kamatok visszafizetésén túl a tőke visszafizetésére nem

lenne mód. A problémát önmagában nem is Írország, hanem a PIGS országok adóssága összességében jelenti az EU-ra nézve. Míg Írország, Görögország és Portugália esetleges csődje kezelhető, a Spanyolországgal kiszámított adósság már sokkal komolyabb kihívást jelent.

6.1.2 Spanyolország

Mit tehet jelen helyzetben?

Spanyolországnak ma két hatalmas problémával kell megküzdenie:

1. Ki kell fizetnie azokat az adósságokat, melyeket az ország az elmúlt tíz évben halmozott fel, és amelyeknek nagy része fogyasztásra, vagy a fentebb említett oligarchiák járadékadását szolgáló beruházásokra ment el. Nyílt titok, hogy ezek nagymértékben koncentráálódtak a helyi politikusok által felügyelt regionális bankokra, melyek mára az összeomlás szélére keveredtek. Ezen bankok bedőlése hatalmas veszélyt jelentene az országra nézve, ezért is lenne fontos, hogy segítséget kérjenek az IMF-től és az EU-tól, azonban nyíltan erre még mindig nem hajlandóak.
2. Másik probléma, hogy a történetek után a gazdaságot működőképpessé kellene tenni. A jelenlegi munkabérszint és termelékenységi színvonal mellett Spanyolországban szinte semmit nem éri meg termelni vagy szolgáltatni. Ahhoz, hogy ezen változtatni tudjanak, a spanyolok munkabérral kapcsolatos várakozásait kellene radikális mértékben csökkenteni. Sajnálatos módon az eurózóna tagjaként ezt csak rendkívüli mértékű költségvetési megszorítások segítségével érhetik el.

Mindeközben figyelni kell arra is, hogy ezen megszorítások ne tegyék tönkre azt a kevés jól működő vállalatot, ami még megmaradt, valamint hogy a hatalmas munkanélküliség és tartósan fennálló kilátástalanság ne vezessen társadalmi robbanáshoz.

Kilábalás vagy elmélyülés?

A fentebb említett lépésekhez olyan magas fokú legitimációra lenne szükség, mellyel a jelenlegi helyzet kialakulásáért nagy részben felelős pártok nem rendelkeznek. Amíg ez így van, addig marad az egyensúlyozás és a német segítségért való fohászkodás.

Ezért jelen állás szerint még nem tudjuk, hogyan fog Spanyolország kimászni ebből a gödörből. Ki tudja, lehet, hogy nem is fog. A spanyolok jelenlegi helyzetének bonyolultsága magukat a közgazdasági szakértőket is nehézségek elé állítja, egyikük

sem tudja biztosan megmondani, hogy az ország milyen irányba fog haladni a közeljövőben. Az eurózónában azonban mindannyiunk közös érdeke is egyben, hogy Európa negyedik legnagyobb gazdaságát ne hagyja az unió eltűnni a süllyesztőben.

6.1.3 Görögország

Görögország esetében értékelésünket egy esetleges államcsőd elképzelésével kezdjük. Egy lehetséges forgatókönyv Görögország csődje esetén lépésről lépésre a következőképpen nézne ki:

1. Görögország bejelenti: képtelen megadott időre visszafizetni a hiteleket (több éves haladékot kér, vagy bojkottálja a fizetést)
2. A piac azonnal reagál – a görög kötvények értéke zuhanásba kezd. A külföldi befektetőket és bankokat komoly veszteség éri.
3. Ezzel párhuzamosan leáll a további hitelek folyósítása.
4. Az adóból befolyt összegből a hitelekre berendezkedett Görögország képtelen fizetni a saját kiadásait – az állami szférát komoly csapás éri, sorozatos elbocsátások és a juttatások megvonásának következtében nő a szegénység, a lakosság vásárlóereje eléri a mélypontját, a gazdaság lassan leáll. Sztrájkok és lázongások veszik kezdetüket.
5. Ezzel párhuzamosan a hazai bankok is ellehetetlenülnek, mely a gazdasági hanyatlással egymást erősítve (illetve pont hogy gyengítve) lépnek fel.
6. Az államnak sürgősen pénzre van szüksége, hogy a kialakult problémákat orvosolni tudja. A bankok kimentése is szükségessé válik.
7. Két opció merül fel: újabb nagyméretű hiteleket kapnak, ezzel igyekezve orvosolni a problémákat és benntartani Görögországot az euro-zónába, vagy hagyják, hogy kilépjenek és visszatérjenek a régi valutához, esetleg nem hivatalosan használják tovább az eurót.
8. Ha ez a folyamat végbemegy, a piacokon aggodalom lesz úrrá, ki fogja követni a görög példát?
9. Az uniós bankokat főként a perifériás országokét - ahol a veszély fokozottan fennáll - a kötvények értékének zuhanása következtében mind nagyobb és nagyobb veszteség éri, mely megrázza a piacot. Ezekben a bankokban a hitelezés is válságba kerül, az emberek menekíteni kezdik a pénzüket. Ez a folyamat viszonylag gyorsan begyűrűzik az erős országok bankjaihoz is.

10. Ez oda vezet, hogy a perifériás országokban is végbemennek a görög folyamatok, melyek természetesen a gazdaság meggyengüléséhez és fizetési képtelenséghez vezetnek, mindaddig, amíg be nem jelentik, hogy ők is fizetési képtelenek. Ezek után nem nehéz előrevetíteni mi várható. Esetleges kilépés (-ek) esetén az EURO/USD árfolyam mélyrepülésbe kezdene, ezzel veszélybe sodorva szinte az egész unió gazdaságát. A hitelminősítő intézetek is úgy vélekednek, hogy ilyen esetben az összes érintett ország (beleértve a leggazdagabbakat is) besorolása veszélybe kerülne.

Ezt a folyamatot próbálják elkerülni mind uniós mind görög részről egyaránt, csak hogy a görög társadalom láthatóan nem képes már több megszorítást elbírní. Ezek nélkül a hitelezők pedig nem fognak nekik további hiteleket juttatni (vagy ha igen, annak komoly társadalmi nemtetszés lesz az ára saját hazájukban). Ha saját valutát vezetnék be, a következmények megjósolhatatlanok lennének, hiszen még egy ország sem lépett ki a zónából, így nincs tapasztalatunk e téren. Ami viszont egyértelmű, hogy az újan bevezetett pénznem nagyon hamar leértékelődne az euróval szemben, és mindenki menekítené a pénzét az országból. Egyes elemzők szerint ilyenkor 40-50%-os visszaesés lenne várható a GDP-ben, ráadásul a gazdasági káosz hamar áterjedne a hasonló helyzetben lévő országokra. Az Amerika mintájára történő pénznyomtatás megnövelésével előteremtett fizetőképesség ötletét is hamar elvetették a döntéshozók, hiszen ez pillanatok alatt háború utáni időket idéző inflációt hozna létre, melynek hatásai szintén begyűrűznének az unió többi perifériás országába is. A jelenlegi válságkezelési módszerek szintén nem válnak be. A görög társadalom pedig a folyamatos tüntetésekkel, zászlóégetésekkel és mindenkinek a le-fasisztázásával csak annyit ért el, hogy az uniós országok (főként Német és Franciaország) közvéleménye egyre nagyobb ellenérzéssel viszonyul a további segítségnyújtáshoz és alkalomadtán a politikusoknak már képtelenség lenne meggyőzni az embereket további áldozatok meghozatalára.

A helyzet rossz, de itt még visszafordítható. Igaz, ez egy hosszabb folyamat, melynek végcélja a görög fizetőképesség feltámasztása, az ehhez szükséges feltételek biztosítása gazdaságélénkítésen, munkahelyteremtésen és ésszerű módú megszorításokon keresztül. A hiteleket be lehetett volna fagyasztani viszonylag hosszabb távra, sőt, további (de nem a korábbihoz hasonlóan nagymértékű) hitelezéssel Görögországot vissza lehetett volna állítani az életszínvonal lassú csökkentésével és a gazdaság fokozatos

élénkítésével egy olyan szintre, ahonnan már képes elkezdni a saját lábára állva, szépen lassan visszafizetni az adósságait. Ennek éppen az ellenkezője történt.

7. PIGS országok jövője

7.1 Végkövetkeztetések

Az országok válságainak elemzése után több dolgot is leszűrhetünk. Minden ország GDP-je tartósan növekedett a válság előtt időkben, és ennek a konformitásnak köszönhetően senki nem akart foglalkozni egy esetleges gazdasági „fékrendszer” létrehozásával, leginkább nem egy esetleges válság kialakulásának eshetőségével. Pedig ezen intézkedések segítségével akár elkerülhető, de legalább csökkenthető lett volna a válság okozta kár. Felmerül a kérdés: talán nem a GDP a legjobb gazdasági mérőszám? Minden egyes általunk vizsgált ország esetében elmondható, hogy a GDP növekedése önmagában nem tükrözi egy ország gazdaságának teljesítményét. Ehhez több tényezőt is figyelembe kell venni: az államháztartás hiányát, a külkereskedelmi mérleg egyenlegét, a versenyképesség relatív állapotát, a beáramló külföldi tőke mennyiségét, az állam privát, külföldi kézben lévő kötelezettségeinek értékét is. Amennyiben a GDP növekedése tartósan együtt jár a külföldi kötelezettségeinek növekedésével, akkor nem beszélhetünk valós gazdasági növekedésről.

A másik probléma a szabályozás hiánya. Ha minden ország esetében létezett volna egy alkotmány szintjén működő mechanizmus, amely egy bizonyos eladósodottsági szinten felül életbe lép, akkor ezek a problémák sokkal előbb kezelhetőek lettek volna.²⁴ Az eladósodottsági mutatók mérése során mindenképpen számításba kell venni az összes külföldi és belföldi kötelezettséget, állami és magán szinten is, így nem egy egyoldalú, sokkal inkább egy valós képet kapunk a gazdaság és az államháztartás állapotáról.

A külföldi hiteligényléseket többek között kétféle célirány szerint lenne érdemes felülvizsgálni és árazni. Ha egy ország államháztartási hiánnyal küszködik, egy központi szabályozó mechanizmuson keresztül lehetne a hitel árát és mértékét meghatározni, így a kormány és e mechanizmus közötti érdekegyeztetés és együttműködés elkerülhetetlen lenne. Egy ilyen rendszer működése esetén a problémák jóval korábban előtérbe kerülnének, így az adósságkezelés jóval könnyebb feltételek

²⁴ Nem csak állami szintű adósságról beszélünk: sokkal inkább az adott ország gazdaságának, tehát az állami és privát szintű eladósodottság központi tartalékához mért arányát.

mellett, és kisebb negatív szociális hatásokkal érvényesülne, tehát a mai súlyosnak mondható recessziók helyett sokkal inkább régiós szinten lezajló piactisztító válságok jönnének létre. Ezek jellegüket tekintve nem lennének ennyire mélyek, hiszen nem az egész globális pénzügyi rendszer teljes összeomlásának veszélye jönne létre, hanem sokkal inkább egyfajta gazdasági „fogókúra”.

Ez más előnyöket is hordoz. A politikai ambíciók vezette felelőtlen –de népszerű– döntések csökkenését jelenthetné, hiszen a megszorító intézkedéseket az aktuális kormányok a központi szabályozó mechanizmusra „foghatnák”, így nem kellene tartani a népszerűtlenség félelmei okozta cselekvőképtelenségtől.

Elkerülhető lett volna a válság? Igen, megfelelő központi szabályozással, és állami szinten működő adósságplafonokat szabályzó mechanizmusokkal.

Elkerülhető lesz egy hasonló válság a jövőben?

Egy ilyen kérdésre nem tudunk egyértelmű választ adni, ami viszont már biztos, hogy sok intézkedés napvilágot látott az EU vezetői által. Az utóbbi időkben sokféle európai jövőkép közül egy esetleges föderációs alapokra épülő Európa képe hozhatná el a teljes gazdasági stabilitást a kontinens országaira.²⁵ Ennek természetesen egy az előzőekben felvázolt, illetve ahhoz hasonló központosított rendszer az alapja, melynek során a kormányok intézkedéseit felülbírálná egy központi kormány. Az adósságkezelés a központosított rendszereken keresztül jóval egyszerűbben, hatékonyabban és olcsóbban történhetne. Ennek talán egy kezdeti intézményesült mechanizmusa az európai pénzügyi védőháló létrejötte, amelyet a következő részben mutatunk be röviden.

7.2 Pénzügyi védőhálók

A válság kialakulásának hatására az EU létrehozott egy intézményt, az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszközt (EFSF – European Financial Stability Facility), mely a recessziótól szenvedő országokat hivatott megsegíteni. Az EU-nak mind a 27 tagországának beleegyezésével 2010 májusában jött létre luxemburgi központtal. Az EFSF kibocsáthat kötvényeket és egyéb hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat, ezzel előteremtve a bajba jutott országok megsegítésére szánt összegeket, amiből az adott ország bankjait tudják újratőkésíteni, vagy magát az adósságot kivásárolni. Jelenleg Az az EFSF 440 milliárd eurónyi hitelt képes folyósítani, amihez az IMF további 250

²⁵ Pontosabban az ahhoz vezető út közben létrejövő egyezségek és központosított szabályozásokon alapuló szerződések sora.

milliárd euróval, míg a „European Financial Stabilisation Mechanism” 60 milliárd euróval járul hozzá, megteremtve az összességében 750 milliárd eurós mentőhálót. Ezt az összeget az Európai Bizottság 440 milliárdról 780 milliárdra szeretné emelni a jövőben. A hitel megítélésének folyamata a következő: először is egy EU tagországnak kérelmeznie kell a támogatást, a programját egyeztetnie kell az Európai Bizottsággal és az IMF-el, majd ha elfogadják, aláírják az adott összegről szóló megállapodást. Ennek a folyamatnak a lefolyása általában 1-1,5 hónap, mire az adott ország ténylegesen részesülhet a támogatásban. (EFSF, 2012)

7.2.1 EFSF – Írország

Írország először 2010. november 21-én folyamodott segítségért. A megállapodás 2010. November 28-án létre is jött az EFSF, az ír állam és Az ír központi bank között, mely összesen 85 milliárd eurónyi támogatás igénybevételét teszi lehetővé Írország számára, amiből jelenleg már 12 milliárdot folyósítottak is. Az EFSF által először kibocsátott 5 éves lejáratú kötvények megvásárlásra világszinten volt kereslet. (EFSF, 2012)

7.2.2 EFSF – Portugália

A második ország, aki az EFSF-hez fordult támogatásért Portugália volt, 2011. április 7-én. A megállapodás május 17-én született meg, melyben egy 78 milliárd eurós keretet állapítottak meg a portugál államnak. Ebből 26 milliárdot folyósítanak az első 3 évben, amiből máig 17,4 milliárd teljesült az EFSF hivatalos honlapja szerint. (EFSF, 2012)

7.2.3 EFSF – Görögország

Görögország első 110 milliárd eurós mentőcsomagjában az EFSF még nem vett részt, ellenben a második 144,6 milliárdos mentőövet már az EFSF-en keresztül folyósítják a görög államnak, ebből hivatalosan 73,9 milliárd ár teljesült. (EFSF, 2012)

Záró gondolatok

Nagyon nehéz megmondani jelen helyzetben, főleg négy országot vizsgálva, melyeknek több ponton megegyeznek, több ponton pedig eltérnek a válsághoz vezető okai, hogy milyen intézkedések terelnék ismét a helyes útra ezeket az országokat. Nem tudjuk, hogy lehetséges-e egyáltalán akár a korrupciót olyan mértékben visszaszorítani, hogy az ne vezessen az adott ország további hanyatlásához. Az egyéni érdekek visszaszorítása és az ország érdekeinek előtérbe helyezése természetesen segítene, de kétséges, hogy ez valaha valahol is száz százalékban megvalósulhat.

Láthatjuk tehát, hogy megszorításoktól még egyetlen ország gazdasága sem indult be. Akkor felvetődik a kérdés, mi lehet a cél? Ha csak a pusztá tényeket nézzük: A pénzügyi világ okozta gazdasági válság hatására a perifériás országok hirtelen fizetéseképtelenséggel szembesültek. Az EU és az IMF a fizetőképességet visszaállítani hivatott intézkedéseket kényszerítettek ezekre az országokra, melyek a megszorítások gazdaságra gyakorolt hatásaiból kifolyólag csak még mélyebbre süllyedtek a recesszióba. Az amúgy sem erős gazdaságuk nagymértékben leromlott, a termelés csökken, nő a munkanélküliek száma, egyre kevesebben fizetnek adót, az állam bevételei lassan elapadnak és a helyzet minél inkább romlik, annál erőszakosabbak a hitelezők követelései is. Ha ebbe a folyamatba nem áll be változás, egy idő után a visszafordíthatatlan lesz. Hová is vezet ez? Ahogy Görögország esetében már láthatjuk, elindulhat egy privatizációs hullám, vasúthálózat, egészségügy, oktatás, közüzemi szolgáltatások, mind átvándorolhatnak magánkézbe, a profitot már nem az államnak termelik, hanem elhagyhatja az adott országot. A legyengült országok fiskális politikája felett már szupranacionális intézmények rendelkeznek, a nemzeti szuverenitás nagymértékben sérül. Végso soron mi lehet az unió célja? A monetáris politika az egységes valuta bevezetésével megvalósult. Láthatóan ez a perifériás országoknak, mint például Görögország vagy Portugália nem kedvezett. A mentőcsomagok mentén bevezetett intézkedések hatására lehetőség nyílt egy közös fiskális politika megteremtésére, melyben a központi erős országok határozhatják meg lassan az egész unió gazdaságpolitikáját, ahonnan már csak egy lépés egy tényleges egységes politikai unió megteremtése, mely nagyban kedvezne a pénzügyi élet résztvevőinek és a globális nagyvállalatoknak. A különböző nemzetek lakosságára gyakorolt hatása egyelőre meghatározásra vár.

Természetesen fenn kell tartani a megfelelő korlátok közötti adóemelést és az indokolatlanul magas munkabérek csökkentését a hosszú távú eredményesség érdekében. Az uniónak nem célja, hogy bármely országa csődbe kerüljön, így továbbra is számíthatunk EU-s segélyekre a rászoruló országoknak, de hogy hosszú távú stabilitás megvalósítható-e a közeljövőben, azt nem egyszerű megjósolni.

Végkövetkeztetésként elmondhatjuk, hogy a világ egyelőre nem talált még ide megfelelő válságkezelési taktikát. A gond nem az, hogy ne lenne ilyen módszer. Lehetséges lenne, hogy alapvetően gond van a hitelfelvételre épülő pénzügyi rendszerünkkel, melyben az eladósodottság és az államcsődök előbb-utóbb

elkerülhetetlenek lesznek? 2003-ban voltak, akik 10 évet jósoltak a jelenlegi rendszernek, hogy elérje teljesítőképessége határait. Igazuk lett volna? A görög és a hasonló helyzetben lévő perifériás országokon belül eluralkodott krízissel vajon már a rendszerünk tartógerendáinak recsegését hallhatjuk? Ebben a kérdésben a közvélemény nagyon megosztott, csak elméletek és találgatások léteznek. Annyi viszont biztos, hogy Görögország kilépése veszélybe sodorhatja az egész euro-zóna létét, és ha nem találnak működő megoldást a problémára, a görög lakosságnak, de lehet, hogy az egész Európai Uniónak az eddiginél is sokkal, súlyosabb problémákkal kell majd szembenéznie.

Források

- George Lee, 2009: How we blew the boom. [RTE News](#)
- Prof. Klaus Schwab, 2012: The Global Competitiveness Report. [World Economic Forum](#)
- Rossa White, 2009: Irish banking liabilities [DAVY](#)
- Dr. Alan Ahearne, 2012: Debt still a huge challenge despite our foreign assets [Independent.ie](#)
- Allan Little, 2012: How „magic” made Greek debt disappear before it joined the euro [BBC News](#)
- Görögkaland, 2011: A görög válság története, I.-II.-III. rész, <http://www.gorogkaland.com>
- Hellenic Republic Public Debt Bulletin, 2001 [LINK](#)
- Bruxinfo: A görög államcsőd okai és lehetséges következményei, 2010 www.bruxinfo.hu
- Molnár Tamás Levente: Görög válság német pénzből, 2012. www.kitekinto.hu
- Bruxinfo, Összeállt a második görög mentőcsomag, 2012 www.bruxinfo.eu
- Spiegel Online: So viele Miese hat die Welt, 2012 www.spiegel.de
- The Financial Times, Greece unveils painful draft budget 2012, Greece back into the spotlight 2012 www.ft.com
- EFSF, 2012: www.efsf.europa.eu
- Véleményvezér, 2012: velemenyevezer.blog.hu
- Martin Wolf, Pénzügyi Szemle Online, 2012: www.pszo.poztr.hu
- Molnár Tamás, 2012: [Index.hu](#)
- Bruegel kutatóintézet, Brüsszel, 2010
- Dörnyei József, 2012: dornyeij.blog.hu
- Albert Dóra, 2009: <http://www.kitekinto.hu>
- EQUILOR, 2012: www.equilor.hu
- Haidar, Jamal Ibrahim, 2012: Sovereign Credit Risk in the Eurozone
- Diário de Notícias, 2012
- Reuters, 2012

- BBC News, 2012
- The New York Times, 2012: Portugal's Unnecessary Bailout
- The Wall Street Journal, 2011
- Reuters UK & IMF reports, 2012

Statisztikai adatok forrásai

- Organisation for Economic Co-operation and Development, www.OECD.org
- International Monetary Fund, www.imf.org
- Central Statistical Office of Ireland, www.cso.ie
- Worldbank Database, www.worldbank.org
- Global Finance Magazine, www.gfmag.com